

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародної інформації

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ БОРОТЬБИ З
ТЕРОРИЗМОМ

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу, групи 604
Спеціальність 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

Семіон Анастасія Петрівна

Керівник: канд. іст. наук, доц. Карпо В.Л.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від _____

зав. кафедри _____ проф. Фісанов В.П.

ЗМІСТ

С.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕРОРИЗМУ	6
1.1. Понятійні та концептуально-теоретичні засади дослідження	6
1.2. Характеристика джерельної бази	19
РОЗДІЛ 2. ТЕРОРИЗМ ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ	28
2.1. Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму	28
2.2. ООН як центральна установа боротьби з тероризмом у сучасному світі ...40	40
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ	52
3.1. Боротьба з тероризмом в світлі актів Європейського Союзу	52
3.2. Інституційно-правові засади формування і реалізації антитерористичної політики США	65
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
CONCLUSION	102

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Рівень терористичної загрози у світі нині досить високий. Від неї потерпають як країни, де тривають збройні конфлікти (передусім на Близькому Сході та в Африці), так і країни Заходу, що до останнього часу вважалися цілком безпечними з огляду на розвинену систему правоохоронних органів і спецслужб. Протидіяти цій загрозі стає дедалі важче. Міжнародний тероризм – це явище, що не має географічних кордонів і не лише становить небезпеку для окремих країн, а й ставить під сумнів стійкість міжнародного правопорядку та спроможність протистояти викликам з боку міжнародних терористичних організацій і квазідержавних утворень, які претендують на самостійну роль у системі міжнародних відносин.

Глобалізація зробила тероризм більш привабливим заняттям для тих, хто вважає його «зброєю слабких у боротьбі з сильними». З розвитком глобалізації з'явилося більше об'єктів для потенційних терористичних нападів і стало легше досягати непропорційно-масштабного ефекту шляхом здійснення навіть невеликих терактів. Глобальний тероризм знищує традиційне уявлення війни і традиційно використовуваних у ній засобів. Він не зважає ні на суверенітети, ні на життя чи здоров'я. При чому наслідки не передбачаються і навіть не ставиться така мета, тобто жертвами можуть бути і потенційні об'єкти, і самі ж виконавці чи їх помічники. Головне— це досягнення мети, і, як відомо, в цьому випадку засоби значення не мають.

Окрім цього глобалізація зробила нас не лише більш вразливими, але й підвищила спроможність терористів організувати та здійснювати теракти, використовуючи Інтернет. Сучасні електронні засоби дозволяють обмінюватися повідомленнями, здійснювати пропаганду, обмінюватиметься досвідом та ноу-хау, (у тому числі й тим, що стосується виготовлення вибухівок), планувати теракти, забезпечувати таємну, кодовану комунікацію через веб-сайти і, зрештою, організувати та здійснювати теракти.

Ситуація ускладнюється і тим, що на сьогодні немає однозначної відповіді на фундаментальне питання – що ж таке тероризм? Міжнародного, загальноприйнятого визначення цього явища все ще не існує, хоча ми і підійшли до нього досить близько. Чимало людей і досі вважають, як говорив свого часу Рональд Рейган, «той, хто для когось є терористом, для іншого є борцем за свободу». Саме такий аргумент висував і Ясир Арафат у своїй промові перед Генеральною асамблеєю ООН у 1974 р.

Міжнародний тероризм у ринкових умовах глобального світу загрожує як внутрішньодержавній стабільності та безпеці, так і нормальній функціональності всієї системи міжнародних відносин. Як свідчать факти, небезпека тероризму в усьому світі має тенденцію до зростання. Є усі підстави припускати, що людство сьогодні знаходиться в такому стані, коли причин і умов, котрі породжують тероризм, стає все більше. Очевидно, тероризм стає більш ефективним засобом у руках зловмисників, ніж війна чи революція, для вирішення соціальних (економічних, політичних, ідеологічних, міжконфесійних, кримінальних тощо) конфліктів на їх користь. Сьогодні терористи можуть нести суспільству більшу небезпеку, ніж озброєні найсучаснішою зброєю армії. За цих умов воєнний спосіб вирішення того чи іншого конфлікту виявляється менш ефективним. Звідси випливає, що озброєні найсучаснішою зброєю армії втрачають свою роль засобів забезпечення національної безпеки країн, а замість них мають виникати нові засоби забезпечення безпеки, здатні ефективно протидіяти вже не воєнній агресії, а терористичній.

Тому сьогодні актуальним завданням для всього світового співтовариства є пошук адекватної та ефективної відповіді на нові виклики. Розуміння даної проблеми підштовхує провідні країни до мобілізації в боротьбі з міжнародним тероризмом, проведення двосторонніх та багатосторонніх консультацій та переговорів, як на регіональному та і на вищому рівні. Міжнародне та міждержавне співробітництво виступає у таких умовах визначальною складовою антитерористичної боротьби. В обхід цього положення зупинити

його просто не можливо. Жодна країна сьогодні не здатна протистояти цьому злу одноосібно. Успішне розв'язання вказаної проблеми у межах традиційних підходів за сучасних умов неможливе. Тому, головною зброєю у боротьбі з міжнародним тероризмом загалом залишається законодавство, яке потребує подальшого вдосконалення.

Беручи до уваги актуальність проблематики дослідження, мета магістерської роботи полягає в аналізі міжнародно-правових документів у сфері боротьби з тероризмом.

Досягнення мети дослідження вимагає постановки та розв'язання наступних завдань:

- дослідити теоретичні та концептуальні засади поняття «тероризму», та його різновидів;
- розкрити сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму;
- проаналізувати міжнародно-правові стандарти протидії міжнародному тероризму;
- визначити роль ООН як центральної установи боротьби з тероризмом у сучасному світі;
- розглянути боротьбу з тероризмом в світлі актів ЄС та США.

Об'єктом дослідження є сучасний тероризм як загроза міжнародній безпеці та стабільності.

Предметом дослідження - міжнародно-правові стандарти у сфері боротьби з тероризмом.

Методи дослідження. Для розкриття предмету дослідження магістерської роботи автором було використано певні загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: порівняльний та історичний методи, метод аналізу, індукції та дедукції, метод узагальнення.

Структура роботи зумовлена метою, об'єктом, предметом і завданням дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що включають підрозділи, висновків та списку використаних джерел (120 найменувань). Загальний обсяг 83 сторінки.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТЕРОРИЗМУ

Розділ 1.1 Понятійні та концептуально-теоретичні засади дослідження

Міжнародний тероризм, як наслідок процесу глобалізації, являє собою суперечливе явище, що перетворилося на глобальну проблему, яка здійснює деструктивний вплив на суспільні погляди та морально-духовні цінності. Головним об'єктом терористичних актів є суспільна безпека, руйнування якої веде до залякування та обмеження демократичних принципів існування суспільства. За останні десятиліття міжнародний тероризм перетворився на одну з глобальних проблем сучасності, що дестабілізує загальну ситуацію в світі. Тероризм все більше загрожує безпеці країн та їх громадянам, тягне за собою значні політичні, економічні та морально-психологічні наслідки, спричиняє сильний психологічний вплив на населення, забирає життя багатьох людей.

За останні роки відбувається нарощування терористичної діяльності. При цьому розширюються її масштаби, стає складнішим характер, зростає чисельність терактів, які стають різноманітнішими їх форми, об'єкти та цілі. Терористична діяльність розрахована, насамперед, на особливості масової свідомості, на її готовність сприймати існуючу реальність не тільки зважаючи на неповторність подій, але й з урахуванням можливостей засобів масової комунікації доводити до свідомості населення справжні масштаби трагедії [56].

Тому, для розуміння цього феномену, необхідно виокремити його характерні ознаки та проаналізувати підходи щодо визначення поняття «міжнародний тероризм», «національний/внутрішній тероризм», «екстремізм» та ін., оскільки в міжнародному праві, відсутнє загальне, універсальне визначення поняття «міжнародного тероризму». Наявність політики подвійних стандартів та політичні розбіжності між державами не сприяють

конструктивному діалогу. Потрібно відзначити, що сучасна академічна парадигма феномену міжнародного тероризму почала формуватися після теракту 11 вересня 2001 р. та війни з тероризмом, що розпочалася після цих терористичних атак.

За влучним висловлюванням виконавчого директора-засновника NextGen 5.0 та Міжнародної антитерористичної молодіжної мережі (ICTYN), а також нерезидента програми з екстремізму в Університеті Джорджа Вашингтона Ніколо Скреміна (Nicolò Scremin), «дилему визначення» проявляється на науковому, політичному та оперативному рівнях, що, відповідно, перешкоджає створенню єдиної концептуальної основи дослідження тероризму; спотворює політичний дискурс про тероризм та делегітимізує засоби боротьби з ним; і, зрештою, негативно впливає на зусилля міжнародного співробітництва в боротьбі з тероризмом. Непослідовність базового розуміння дефініції, що є відображенням відсутності стійкого консенсусу щодо сутності явища, позначається на всьому розумінні проблем його структури та динаміки [103, с. 5].

На підставі аналізу наукових публікацій, міжнародних документів і антитерористичного законодавства інших країн категорія «тероризм» у спеціальній літературі окреслюється як складне та багатовимірне явище і залежно від обсягу даного терміну визначається: 1) у вузькому (власному) розумінні; 2) у широкому розумінні; 3) у найбільш широкому розумінні [60, с. 37].

Тероризм – є багатогранним явищем. У 2005 р. директор Центру системного миру (Center for Systemic Peace) Монті Маршалл (Monty Marshall), що спеціалізується на дослідженні конфліктів і американський дослідник політичних конфліктів та нестабільності, професор політології Гурр (Ted Gurr) зазначали: ««Тероризм, як політичний акт, одночасно стоїть на зв'язку між індивідуальними і колективними діями, емоційним і раціональним, звичайним і нетрадиційним. Це може бути найсильніша форма протесту, найслабша форма

повстання або спеціалізована тактика в більш ширшому процесі тиранії чи війни» [92].

Значна частина сприйняття загрози тероризму має впливати з визнаних зв'язків між тероризмом як окремою мікроподією (обмежена концепція тероризму) і тероризмом як колективною макроподією (широке поняття тероризму як тиранії та війни). Тероризм може залишатися ізольованим і радикальним актом політичного насильства або бути невід'ємною частиною війни. Війна, звичайно, представляє найбільшу загрозу глобальному миру та безпеці, особливо в епоху механізованої та технологічно передової зброї. У цьому сенсі тероризм є глобальною загрозою через його можливу асоціацію з війною.

Визначення тероризму у вузькому (власному) розумінні здійснюється в науці за допомогою визначення властивих йому чотирьох ознак, відсутність будь-якої з цих властивостей у діянні означає і відсутність власне терористичного характеру самого діяння.

У першу чергу відмінною ознакою власне тероризму є те, що він породжує загальну небезпеку, яка виникає в результаті вчинення загальнонебезпечних дій або погрози такими. Наступна відмінна риса тероризму – це публічний характер його виконання. Навмисне створення у суспільстві стану страху, пригніченості, напруженості. Нарешті, ще однією відмінною рисою тероризму є те, що при його вчиненні загальнонебезпечне насильство застосовується відносно невинних жертв або майна, а психологічний вплив з метою схилення до певної поведінки на фоні створеної в суспільстві обстановки страху чиниться на фізичних або юридичних осіб, від яких залежить прийняття вигідних для терористів рішень [56 с. 351].

Українська дослідниця С. П. Лисак в своїй статті, проаналізувавши різні дослідження як зарубіжних так і вітчизняних вчених щодо розуміння змісту поняття «тероризму» констатує, що тероризм є багатоаспектним суспільним явищем, і в будь-якому випадку пов'язаний із насильством або погрозою. В

результаті дослідження дефініції тероризм авторка виокремлює наступні підходи до розуміння поняття:

- 1) загально небезпечні дія або погроза;
- 2) використання насильства або погроза насильством;
- 3) суспільно небезпечна діяльність;
- 4) метод або форма насильства;
- 5) соціальне явище;
- 6) організація збройних угруповань;
- 7) насильницьке протиборство;
- 8) вид злочину;
- 9) тероризм як сфера політичної діяльності [64].

Для формування теоретичного підґрунтя С.П. Лисай пропонує власне визначення: «тероризм – це суспільно небезпечне явище, що полягає в застосуванні насильства або погрози насильством щодо конкретних осіб, організацій, державних установ, певних об'єктів; може супроводжуватися людськими жертвами; має публічний характер з метою впливу на суспільну свідомість та донесення певного послання; та призводить до негативних соціальних, економічних, політичних наслідків» [64].

В колективному дослідженні українських авторів «Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму: сучасне розуміння проблеми» Аналіз визначень тероризму в контексті його політичної динаміки вказує на ключові цілі міжнародної терористичної діяльності та її відмінності від інших видів звичайних і нетрадиційних дій у збройних конфліктах. По-перше, міжнародний тероризм розвивається як засіб асиметричних дій - це асиметрична реакція на протистояння терористичного руху стороні конфлікту (майже завжди це політичний режим країни чи групи країн), коли це протистояння неможливе, і зведене до певного, можливо, нерівномірного співвідношення сил. Тому перехід до терористичної діяльності продиктований вимушеною необхідністю асиметричного нетрадиційного протистояння.

По-друге, органи влади не є прямими об'єктами терористичної діяльності, хоча вони можуть бути об'єктами окремих терористичних актів, спрямовувати на них терористичні дії в певних умовах протистояння не має сенсу, оскільки через принципову різницю силових потенціалів це не може призвести до перемоги у військовому протистоянні. Об'єкти таких атак є символічними, а адресатом є національна, регіональна чи світова громадська думка. Таким чином, по-третє, перемога в асиметричному протистоянні терористичними засобами досягається шляхом впливу на громадську думку та ініціювання негативних [105, с. 584-585].

Бажаним результатом терористичних атак є дискредитація правлячих політичних сил та їх лідерів, ініціювання кампаній громадянської непокори, дестабілізація політичної ситуації та формування політичної кризи, найглибша деморалізація суспільства. З цього випливає третій наслідок – міжнародний тероризм – це боротьба за громадську думку, терористичні акти – це символічні акти. Боротьба, яка в умовах більш сприятливого співвідношення сил перетворюється на диверсію проти урядовців та правоохоронних органів з метою отримання прямого політичного контролю над територією, вже не є тероризмом у сучасному розумінні цього слова. Ось різниця між тероризмом та іншими формами нетрадиційного протистояння – партизанською війною, повстанням, політичною революцією. З цього розуміння зрозуміло, де тероризм та інші види нетрадиційного протистояння можуть перетинатися та переплітатися.

Вдалим, на нашу думку, є визначення терористичного акту сформульоване у праці кандидата юридичних наук А.В. Антипенко «терористичний акт визначається як злочинне загальнонебезпечне діяння в тероризмі зі створення умов впливу на міжнародну організацію, державу та їх представників, на юридичних чи фізичних осіб, на групу осіб із метою примушення здійснити або утриматися від здійснення певної дії, вчинене шляхом залякування за наявності умислу на спричинення загибелі невинним людям» [50, с. 399].

Оскільки, міжнародне співтовариство в рамках ООН, не може дійти згоди щодо визначення тероризму, цей термін у політичному дискурсі часто замінювали більш широким і ще більш розпливчастим поняттям таким як «насильницький екстремізм». Однак, це також не вирішує проблему визначення. Поняття «насильницький екстремізм» з'явилося в політичних колах Великобританії приблизно під час атак на транспортну систему Лондона 7 липня 2005 р. [100, с. 23]. Воно набуло більшого поширення в політичних колах США, де було введено різницю між «насильницьким екстремізмом» і «ненасильницьким екстремізмом» [102]. Концепція насильницького екстремізму служила для того, щоб уникнути образ мусульман у США та арабських режимів, союзних із США, які не бажали, щоб «мирний іслам» асоціювався з тероризмом. В останні роки екстремізм та його запобігання привели до появи значної кількості досліджень.

Під час обговорення ідеологічних чинників деяких форм сучасного тероризму, пов'язаного з мусульманами, використовується ряд термінів. Серед них чільне місце займають екстремізм, радикалізм, фундаменталізм, салафізм, ісламізм та джихадизм. Деякі автори використовують їх більш-менш як взаємозамінно, тоді як інші намагаються розрізнити їх. Відсутність точності не сприяє ані конструктивному публічному обговоренню, ані кумулятивності досліджень.

У дослідницькій роботі наукового співробітника Міжнародного центру з боротьби з тероризмом (ІССТ), професора Алекса Шмідта «Радикалізація, дерадикалізація, контррадикалізація: концептуальна дискусія та огляд літератури» [101] стверджується, що, спираючись на історію політичних ідей з кінця вісімнадцятого століття, концепцію радикалізму слід відрізнити від концепції екстремізму – незважаючи на той факт, що і радикали, і екстремісти в даному контексті, за визначенням, розташовані поза політичним мисленням суспільства. У цьому дослідженні, також було зазначено, що радикали самі по собі не є насильницькими, і хоча вони можуть мати певні характеристики (наприклад, відчуження від держави, гнів щодо зовнішньої політики країни,

почуття дискримінації) з (насильницькими) екстремістами, є також важливі відмінності, такі як готовність радикалів (принаймні тих, хто в європейській політичній традиції) бачити всіх людей рівними, тоді як екстремісти (не тільки в європейській політичній традиції) мають тенденцію бути авторитарними.

З погляду історичних прецедентів (наприклад, фашизму, комунізму), екстремістів можна охарактеризувати як політичних акторів, які схильні нехтувати верховенством права і відкидати плюралізм у суспільстві. Політичний екстремізм визначається «як воля до влади з боку громадського руху на службі політичної програми, яка зазвичай суперечить програмі, яку підтримує існуюча державна влада, і для якої індивідуальні свободи повинні бути обмежені в ім'я колективних цілей, включаючи і вбивство тих, хто фактично або потенційно не погоджується з цією програмою» [101, с. 8-9]. Отже, обмеження свободи особистості в інтересах колективу і готовність до масових вбивств є ключовою ідеєю цього визначення.

Екстремісти прагнуть створити однорідне суспільство, засноване на суворих, догматичних ідеологічних принципах; прагнуть зробити суспільство конформістським шляхом придушення будь-якої опозиції та підкорення меншин. Це відрізняє їх від простих радикалів, які визнають різноманітність і вірять у силу розуму, а не догму.

У контексті демократичні суспільства, (насильницькі) екстремістські групи, рухи та партії, як правило, мають політичну програму, яка містить багато з наступних елементів:

- антиконституційні, антидемократичні, антиплюралістичні, авторитарні;
- фанатичні, нетолерантні, безкомпромісні;
- відмова від верховенства права, дотримуючись філософії «мета виправдовує засоби»;
- прагнення реалізувати свої цілі будь-якими засобами, у тому числі, масове політичне насильство над опонентами [101, с. 9-10].

Звичайно, що в практичній площині послуговуються тими визначення, які закріплені в міжнародних, регіональних та національних нормативно-правових

документах. Зокрема, Резолюція 1373 Ради Безпеки 2001 р [17]. та наступні резолюції свідомо опускають будь-яке визначення «тероризму», незважаючи на вимогу до держав вжити далекосяжних законодавчих та виконавчих заходів. З одного боку, підхід Ради був тактично продуманий, оскільки нові антитерористичні заходи вважалися невідкладними після 11 вересня 2001р., не було часу занурюватися в нерозв'язне питання визначення поняття «тероризму», навряд чи запропоноване визначення тероризму 15 країнами РБ ООН отримали б схвалення всіх країн-членів ООН.

Той факт, що ООН досі не спромоглася досягти загальноприйнятого юридичного визначення тероризму, часто наводять як доказ того, що неможливо знайти достатньо гарне наукове визначення. Однак ця неспроможність ООН більше пов'язана з позиціями, які займають члени Організації Ісламської Конференції (ОІК – тепер перейменована в Організацію Ісламського Співробітництва) і, меншою мірою, Ліги арабських держав (ЛАД), щодо Палестини та Кашміру, ніж з певною внутрішньою проблемою з самою концепцією тероризму. Обструкція ОІК та ЛАД у юридичному комітеті Генеральної Асамблеї ООН не завадила іншим, у тому числі регіональним організаціям, шукати та досягати більшого консенсусу щодо цього явища. Існує, наприклад, Рамкове рішення Європейського Союзу «Про боротьбу з тероризмом» від 13 червня 2002 р., який втратив чинність в 2017 р., терористичними вважає дії, які можуть завдати серйозної шкоди будь-якій країні чи міжнародній організації з метою:

1. серйозного залякування населення;
2. неправомірного примушування уряду чи міжнародної організації до виконання будь-якої дії чи утримання від неї;
3. серйозної дестабілізації або руйнування фундаментальних політичних, конституційних, економічних або соціальних структур країни чи міжнародної організації [24].

Також в Рамковому рішенні ЄС відзначено, що терористичними злочинами визнаються:

1. напади на життя людини, які можуть спричинити смерть;
2. посягання на фізичну недоторканність особи;
3. викрадення або захоплення заручників;
4. спричинення значного руйнування урядового чи громадського об'єкта, транспортної системи, об'єкта інфраструктури, включаючи інформаційну систему, публічне або приватне місце, майно, яке може загрожувати життю людей або призвести до великих економічних збитків;
5. захоплення літаків, кораблів або інших засобів громадського користування або транспортування вантажів;
6. виробництво, володіння, придбання, транспортування, постачання або використання зброї, вибухових речовин або ядерної, біологічної або хімічної зброї, а також дослідження та розробка біологічної та хімічної зброї;
7. викид небезпечних речовин або спричинення пожеж, повені, або вибухи, наслідком яких є загроза для людського життя;
8. перешкоджання або порушення постачання води, електроенергії або будь-якого іншого фундаментального природного ресурсу, наслідком якого є загроза людському життю;
9. погроза вчинення будь-яких дій, перерахованих у пунктах 1-8 [24].

Рамковому рішенні ЄС 2002 р. було замінене Директивою (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2017 р. «Про боротьбу з тероризмом» в якій повторюється мета терористичної діяльності та види терористичних злочинів, окрім цього в новому документі закріплюється визначення поняття «терористична група», що «означає структуровану групу з більш ніж двох осіб, створену на певний період часу та діючу спільно для вчинення терористичних злочинів». «Структурована група» означає групу, яка не утворена випадковим чином для негайного вчинення правопорушення і яка не потребує формально визначених ролей для своїх членів, безперервності її членства або розвиненої структури [27].

Кодекс законів США 2001 р. дає наступне визначення міжнародному тероризму: «Міжнародний тероризм - це діяльність, яка стосуються

насильницьких дій або дій, небезпечних для життя людей, що є порушенням кримінального законодавства Сполучених Штатів, або будь-якого штату, або які будуть кримінальним порушенням, якщо вони вчинені в межах юрисдикції Сполучених Штатів або будь-якого штату. Має на меті залякування чи примус мирного населення, вплив на політику уряду шляхом залякування чи примусу; або вплив на поведінку уряду шляхом масового знищення, вбивства або викрадення [22].

Також законодавство США виокремлює і поняття «внутрішнього тероризму». Різниця між міжнародним і національним (внутрішнім) тероризмом полягає в різниці в масштабах громадської думки, на яку спрямований вплив, що здійснюється за допомогою терористичної діяльності. У випадку внутрішнього тероризму – це національна громадська думка, а протистояння відбувається в національному символічному та інформаційному контексті. У випадку міжнародного тероризму протистояння відбувається в більш складному контексті, який включає глобальну громадську думку та національну, наприклад, у межах регіону. Терористична боротьба передбачає наявність ефективних засобів масової інформації для донесення символічного акту до громадської думки. У випадку міжнародного тероризму – це міжнародні ЗМІ, а з появою електронних джерел – транскордонні ЗМІ [105, с. 584-585].

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 2003 р. закріплює наступне формулювання: «тероризм - суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [6], а також визначає поняття «міжнародного тероризму» як «здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, у тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні

насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи загрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження» [6]. Підсумовуючи, потрібно вказати на те що, на даний час межа між поняттями «тероризм» та «міжнародний тероризм» вкрай розмита, а це також вказує на необхідність поєднання державних та міжнародних заходів у боротьбі з тероризмом.

Ми поділяємо думку українського науковця З.В. Гбура, що основними ознаками міжнародного тероризму є:

- цілі, що переслідуються міжнародними терористами, торкаються безпеки більш ніж одної держави;
- підготовка до акту міжнародного тероризму або його вчинення починаються в одній державі, а закінчується в іншій;
- державою виникнення засобів фінансування міжнародної терористичної діяльності є інша держава, ніж та, де знаходяться особи, що здійснюють таку діяльність;
- жертвами міжнародних терористичних актів стають особи з різних держав, або особи, що користуються міжнародним захистом;
- міжнародний тероризм завдає шкоди діяльності міжнародних організацій, а також безпеці двох та більше держав [56].

Виокремлюють чимало різновидів тероризму, найпоширенішими з них є: тероризм однаків; сепаратистський (етнонаціоналістичний); лівий тероризм; правий тероризм; релігійний тероризм; кібертероризм; хімічний, біологічний, радіологічний та ядерний тероризм; державний (або режимний) тероризм [100].

Восьме видання Глобального індексу тероризму від 2020 р. (The Global Terrorism Index 2020 GTI) виокремлює наступні фактори, які пов'язані з підвищенням рівня тероризму в світі:

- Високий рівень групового невдоволення та слабе верховенство права пов'язаного з тероризмом у всіх країнах.
- Соціально-економічні фактори, що пов'язані з тероризмом у економічно розвинених країнах, здебільшого відображають соціальне позбавлення прав та відчуження.
- Серед країн, що розвиваються, тероризм асоціюється з релігійними чи етнічними розривами та корупцією.
- Соціальні системи вразливі до потрясінь. Широкомасштабний теракт – це шок, який може змінити систему на тривалий і часто у несподіваний спосіб.
- Терористичні атаки 11 вересня 2001 р. викликали глибокі зміни в соціальній системі та системі управління США, які тривали майже два десятиліття.
- Після цих нападів помітно погіршилися показники захисту прав людини, верховенства права, моніторингу та регулювання ЗМІ, а також судового контролю та нагляду.
- Вплив на суспільство та його управління є найважливішим фактором, який визначає розмір, тривалість та успіх терористичної групи [30].

Отже, на сучасному етапі суспільного розвитку проблема міжнародного тероризму трансформувалась у глобальний виклик міжнародній спільноті. Міжнародний тероризм дестабілізує діяльність окремих регіонів. Ця обставина породжує необхідність формування ефективної оперативної системи інформаційно-міждержавної взаємодії. Під міжнародним тероризмом потрібно розуміти засноване на ідеології насильства або загрози здійснення вбивства, вибуху, підпалу або іншої дії з метою залякування населення, нанесення значної матеріальної шкоди, а також здійснення впливу на діяльність міжнародних організацій, органів державної влади або органів місцевого самоврядування та прийняті ними рішення, за умови, що такі дії спрямовані проти працівників міжнародних організацій, декількох держав або здійснюються особами, для яких держава, де здійснюється (планується

здійснити) терористичний акт не є державою громадянства або постійного проживання.

На основі пакету резолюцій Ради Безпеки ООН, ЄС, Ради Європи, незважаючи на відсутність визначення, було закріплено і багато цінного та принципового на міжнародно-правовому рівні та співпраці держав у боротьбі з тероризмом. Однак відсутність визначення тероризму продовжує серйозно перешкоджати ефективності боротьби з тероризмом, її відповідності законам прав людини та міжнародному гуманітарному праву, а також легітимності та законності здійснення Радою своїх повноважень міжнародної безпеки відповідно до Стату Організації Об'єднаних Націй.

Розділ 1.2 Характеристика джерельної бази

Проаналізувавши джерельну базу магістерської роботи, необхідно відзначити величезну кількість досліджень з даної проблеми як вітчизняних науковців, так і зарубіжних, а також чималу кількість нормативно-правової бази. У своїй характеристиці досліджень та документів, ми систематизували її наступним чином:

- 1) доробок вітчизняних та зарубіжних науковців;
- 2) нормативно-правова база РБ ООН, ЄС та США у сфері протидії тероризму;
- 3) дослідження аналітичних центрів;

Варто зазначити, що доробок вітчизняних науковців в сфері дослідження міжнародного тероризму є досить фрагментарний, основний акцент робиться на дослідженні терористичних загроз в Україні. Хоча, на нашу думку варто виокремити монографічне дослідження протидії тероризму в Україні професора, доктора юридичних наук Харківського національного університету внутрішніх справ В.П. Ємельянова «Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення» [61]: Монографія присвячена питанням протидії терористичним проявам правовими засобами. У виданні на підґрунті досягнень юридичної науки, аналізу чинного вітчизняного та зарубіжного законодавства і відповідних міжнародно-правових документів встановлюються недоліки й суперечливості антитерористичного законодавства України та пропонуються науково обґрунтовані шляхи його вдосконалення.

У монографічному дослідженні доктора юридичних наук, генерала-майора поліції, В.В. Середи та кандидата юридичних наук І.Р. Серкевича Львівського державного університету внутрішніх справ «Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія» [71] розглядається тероризм як складна соціально-політична, правова і науково-прикладна проблема. Розкрито основні підходи до розуміння феномену

тероризму як соціального явища та кримінально-караного діяння, досліджено його зміст, обсяг та ознаки, здійснено огляд теоретичних розробок та практичних рекомендацій, сформульованих на основі зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії тероризму. Проаналізовано закріплене в міжнародних (ООН, Рада Європи) та національних нормативно-правових актах (пострадянських держав, країн Західної Європи та Північної Америки) визначення тероризму та терористичної діяльності. Автори дослідження прийшли до висновку, що антитерористичному законодавству країн Західної Європи характерні спільні єдині тенденції ставлення до такого явища; у кримінально-правовому регулюванні питань відповідальності за тероризм у зарубіжних державах проглядається вплив історичних традицій відповідної держави; за результатами аналізу законодавства зарубіжних держав не виявлено положень, які доцільно б було негайно впровадити у чинне національне законодавство [71].

Цікавими та ґрунтовними, на наш погляд, є дисертаційні роботи вітчизняних дослідників М.М. Кучерук «Протидія тероризму в рамках сучасного міжнародного права» [63], в якому здійснено аналітичний огляд проблеми антитерористичної діяльності через призму міжнародного права й узагальнено розвиток міжнародних стратегій і тактик протидії тероризму, та М.М. Бунчук «Фінансово-економічний механізм формування та реалізації державної політики протидії тероризму», автор якого відзначає, що відсутність цілісної науково-теоретичної концепції протидії тероризму значно ускладнює формування ефективних механізмів запобігання терористичній небезпеці та базових підходів до формування і реалізації державної політики протидії тероризму в Україні. Проаналізовано інституційно-правові засади фінансово-економічного механізму формування і реалізації державної політики протидії тероризму[54].

У працях науковців В.О. Паливода [69], В.В. Мокляк [66], В.М. Бохенко [52] подається аналіз системи боротьби з тероризмом у США. Розглянуто окремі нормативні акти США у сфері боротьби з тероризмом. Відзначається

роль громадськості у боротьбі з тероризмом, висвітлюються механізми залучення населення до цієї діяльності [52, с. 151].

В колективній аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень розглянуто актуальні тенденції у розвитку міжнародного тероризму, особливості боротьби з тероризмом у сучасному світі, трансформацію характеру терористичної загрози в Україні та механізми забезпечення стійкості держави до такої загрози. Проведено аналіз норм законодавства Європейського Союзу, США, Росії, Китаю та України, і підсумовується, що незважаючи на проголошену готовність держав дотримуватися вимог національного та міжнародного права, практика показує, що в інтересах підвищення ефективності антитерористичної діяльності допускається вжиття уповноваженими органами заходів, що не завжди відповідають нормам права, зокрема:

- фізичне знищення лідерів терористичних організацій;
- використання спеціальних методів дізнання (тортур) щодо осіб, причетних до тероризму;
- застосування репресивних заходів щодо родичів терористів. Так, фізичне знищення терористів практикується силовими структурами різних країн, у тому числі США, Ізраїлю, РФ [49, с. 18].

Аналізу інституційно-правової бази з протидії міжнародному тероризму присвячені також роботи таких вітчизняних науковців як, М. Гуцало [58], В.А. Сягровець [70], К. Жупанова [62], в яких акцентується увага на необхідності аналізу контртерористичної політики ЄС і створену інституційну архітектуру на транснаціональному рівні, для того щоб захистити громадян ЄС від цієї загрози. Кандидат юридичних наук, асистент кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого І.І. Маринів у своїй статті вказує на те, що «Рада Європи та Європейський Союз роблять все можливе, щоб міжнародні стандарти створені в рамках цих організацій не створювали для держав-членів суперечливих чи колізійних положень». Навпаки, всі акти спрямовані на вироблення єдиних стандартів та

спрямовані на здійснення гармонізації національного законодавства держав-членів, а також об'єднання зусиль з метою превентивних дій та таких, що пов'язані з притягненням до відповідальності осіб, винних у вчиненні злочину тероризму [65].

Роль Ради Безпеки ООН та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом розглядаються у вітчизняних дослідженнях В.В. Грачова [57], О.В. Філонова [72], Ю.Б. Данильченка [59]. Автори акцентують свою увагу на особливостях розмежування компетенцій РБ ООН та ГА ООН у питаннях підтримання міжнародного миру та безпеки відповідно до Статуту ООН, їх внесок у міжнародну боротьбу з тероризмом. переконливо стверджувати те, що ООН, як глобальна міжнародна організація, через діяльність власних структурних елементів є потужним та ключовим суб'єктом протидії тероризму на міжнародному рівні.

Цікавим є погляд європейських фахівців в аналізі феномену глобального тероризму, зокрема дослідження Монті Г. Маршалла (M.G.Marshall) «Глобальний тероризм: огляд та аналіз», що було виконане на замовлення Департаменту ООН з економічних і соціальних питань (UNDESA) невдовзі після нападів на Сполучені Штати Америки 11 вересня 2001 р., щоб надати широкий огляд, що базується на доказах, і детальному описі методів, які доводять, що тероризм є фундаментальною загрозою для суспільства та глобального соціального порядку, щоб допомогти Відділу соціальної політики та розвитку (DSPD) уточнювати свою стратегію миробудови/соціальної інтеграції, та посилити співпрацю з Відділом ООН з протидії тероризмом (UNDCCP) у подоланні соціальних коренів тероризму. Для цілей цього дослідження було розроблено, виміряно та проаналізовано дві концепції «тероризму»: «надмірне орієнтування на цивільне населення під час збройних конфліктів» і «тактичний тероризм» [91].

Також варто звернути увагу на дослідження, що є надзвичайно всеохоплюючим та комплексним за розглядом проблеми, зокрема «Посібник із

запобігання тероризму та готовності» за редакцією відомого наукового співробітника Міжнародного центру боротьби з тероризмом у Гаазі (International Centre for Counter-Terrorism – The Hague ICCT), колишнього професора Лейденського університету, Університету Еразмуса та Університету Сент-Ендрюса Алекса П. Шмідта (Alex P. Schmid). Працюючи в Організації Об'єднаних Націй, він працював у Відділі запобігання тероризму у Відні, а також є головним редактором видання «Перспективи тероризму» [116] (Perspectives on Terrorism) та директором «Ініціативи з дослідження тероризму» (Terrorism Research Initiative) - консорціуму інститутів і вчених, що займаються підвищенням безпеки шляхом спільних досліджень [85]. Маючи майже 40 дописувачів і 35 розділів, цей посібник пропонує понад тисячу сторінок вичерпного огляду сучасного мислення щодо альтернативних підходів до боротьби з тероризмом, заснованих на очікуванні та зменшенні факторів ризику. На основі висновків кримінології, боротьби з повстанцями та конфліктів, а також аналізу політики, досліджуються фактори, що сприяють радикалізації, насильницькому екстремізму та тероризму.

Хочеться виокремити, запропоновані в роботі три рівні профілактики тероризму:

I рівень- зниження ризику формування терориста, групи або організації;

II рівень - зниження ризику такої групи чи організації зуміти підготувати терористичний акт;

III рівень - запобігання подальшому розвитку: зниження ризику проведення окремих терористичних операцій шляхом їх запобігання та стримування.

Готовність визначається як випереджувальна, превентивна політика: заходи щодо зниження ризиків і загроз, а якщо це виявиться недостатнім, зменшення негативного впливу терористичних атак за допомогою комплексу запланованих запобіжних заходів, спрямованих на посилення готовності уряду та стійкості суспільства [85].

Цікавою, на нашу думку є ще одне дослідження цього автора, зокрема, «Насильницький і ненасильницький екстремізм: дві сторони однієї медалі?» [102]. У цій статті професор Алекс П. Шмід прагне прояснити деякі концептуальні питання, які, як правило, викликають труднощі під час дискусії про те, як найкраще протистояти насильницькому екстремізму. Основна увага в цій дослідницькій роботі зосереджена на отриманні більш чіткого розуміння того, що означає «ісламський екстремізм» у контексті триваючих дебатів щодо нібито «прийнятних» ненасильницьких екстремістів і «неприйнятних» насильницьких екстремістів. Автор характеризує низку концептуалізацій релігійного екстремізму в контексті ліберальних демократій, а також розрізняє, серед іншого, просто «не (поки що) насильницьку» войовничість та принципову ненасильницьку політичну активність у традиції Ганді. Алекс П. Шмід стверджує, що відмінність між «ненасильницьким екстремізмом» і «насильницьким екстремізмом» не є достовірною.

Виокремлюють кілька рівнів правового регулювання боротьби з тероризмом міжнародний, законодавчий та підзаконний. Протидія тероризму в сучасному міжнародному праві здійснюється у двох напрямках:

1. укладання міжнародних договорів з різних аспектів цієї діяльності;
2. участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються на протидії тероризму (ООН, Інтерпол, Європол та ін.). Міжнародне право, що конкретно стосується тероризму, існує в загальних рамках міжнародного права, включаючи міжнародне кримінальне право, міжнародне гуманітарне право, міжнародне право прав людини та право біженців.

Центральним суб'єктом в сфері протидії злочинності на міжнародному рівні вважається Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). ООН було розроблено 16 угод, спрямованих проти міжнародного тероризму, величезна кількість окремих резолюцій ООН, які вимагають або заохочують уряди посилювати свої антитерористичні можливості або іншим чином боротися з загрозою. Сюди входить також понад сорок документів, прийнятих лише Радою Безпеки за останні два десятиліття. Серед них варто виокремити основні:

- Конвенція про злочини та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден 1963 р. («Токійська конвенція») [8].
- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р. («Гаазька конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. («Монреальська конвенція»)
- Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів 1973 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з захопленням заручників 1979 р.
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р. [85]

17 грудня 1996 р. резолюцією 51/210 Генеральної Асамблеї було створено Спеціальний комітет (Ad Hoc Committee), і якому було доручено розробити «Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом» [11] 1997 р. і, згодом, «Міжнародну конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму» (прийнята резолюцією 54/109 від 9 грудня 1999 р. на четвертій сесії Генеральної Асамблеї і набула чинності 10 квітня 2002 р.) [9], а також «Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму» [10] 2005 р. (ратифікована Україною в 2006 р.), щоб доповнити відповідні існуючі міжнародні документи. Тексти, узгоджені Спеціальним комітетом призвели до прийняття трьох відповідних договорів. Пізніші документи ООН та Ради Безпеки детально проаналізовано в підрозділі 2.2.

Важливим документом у боротьбі з тероризмом є Конвенція Ради Європи «Про запобігання тероризму» (CETS № 196) (прийнята 16 травня 2005 р., набула чинності 1 червня 2007 р.), яка замінює попередню Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (CETS № 90) (прийнята 27 січня 1977 р., набула чинності 4 серпня 1978 р.) [7]. Європейський Союз демонструє нині досить прагматичні підходи до протидії тероризму на транснаціональному рівні.

Варто зазначити, що вивчення даної проблеми не може обійтися без восьмого видання «Глобального індексу тероризму 2020 р.» (The Global Terrorism Index 2020 GTI), яке містить вичерпний підсумок ключових глобальних тенденцій і закономірностей у сфері тероризму за останні 50 років, приділяючи особливий акцент на тенденціях розвитку за останнє десятиліття. Цей період відповідає підйому та падінню Ісламської держави Іраку та Ліванту (ІДІЛ). Звіт GTI підготовлено Інститутом економіки та миру (Institute for Economics & Peace IEP) з використанням даних із Глобальної бази даних про тероризм (Global Terrorism Database GTD) та інших джерел.

Дані для GTD збирає та порівнює Національний консорціум з вивчення тероризму та реагування на тероризм (National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism START) в Університеті Меріленду, намагаючись покращити розуміння терористичного насильства, щоб його можна було легше вивчати та перемогти. GTD створюється спеціальною командою дослідників і технічного персоналу, містить понад 200 000 терористичних атак за період з 1970 по 2021 р. [30].

Національний консорціум з вивчення тероризму та реагування на тероризм — більш відомий як START — є університетським науково-освітнім центром, який складається з міжнародної мережі вчених, що займаються науковим вивченням причин та наслідків тероризму в Сполучених Штатах, і в усьому світі. Створений 2005 р. [115].

У формуванні міжнародного права щодо боротьби з тероризмом значну роль відіграє Міжнародний центр боротьби з тероризмом у Гаазі (International Centre for Counter-Terrorism – The Hague ICCT), заснований в 2010 р і є незалежним аналітичним центром, що надає міждисциплінарні поради щодо політики та практичної підтримки, орієнтованої на запобігання тероризму та верховенству права - двох життєвоважливих складових ефективної боротьби з тероризмом.

Робота ICCT зосереджена на темах, що знаходяться на перетині протидії насильницькому екстремізму та реагуванні сектору кримінального правосуддя,

а також на аспектах боротьби з тероризмом, пов'язаними з правами людини. Основні напрямки проекту стосуються протидії насильницькому екстремізму, верховенства права, іноземних бійців, аналізу країни та регіону, реабілітації, залучення громадянського суспільства та голосу жертв.

Функціонуючи як ядро в рамках міжнародної антитерористичної мережі, ІССТ об'єднує експертів, політиків, представників громадянського суспільства та практиків з різних сфер, надаючи платформу для продуктивної співпраці, практичного аналізу та обміну досвідом та знаннями, з кінцевою метою виявлення інноваційні та комплексні підходи до запобігання та протидії тероризму.

Також важливою для вивчення даного питання має онлайн-платформа Eucrim, яка слугує загальноєвропейським форумом європейського кримінального права та має намір заохочувати дискусію як серед практиків, так і серед науковців. Вона адресована "pénalistes européens/européennes", членам Асоціацій юристів європейського кримінального права та Асоціацій захисту фінансових інтересів ЄС, а також усім зацікавленим сторонам. Eucrim містить як новини про поточні події в європейському кримінальному праві. Чотири рази на рік виходить журнал з новинами та статтями, які можна також знайти на цьому веб-сайті. Інформаційний ресурс Eucrim готується Інститутом Макса Планка з вивчення злочинності, безпеки та права, Фрайбург/Німеччина, і співфінансується Європейською комісією, Європейським офісом по боротьбі з шахрайством [114].

РОЗДІЛ 2. ТЕРОРИЗМ ТА МІЖНАРОДНА БЕЗПЕКА У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СВІТУ

2.1. Сучасні тенденції розвитку міжнародного тероризму: виклики та загрози

Події останнього часу наочно свідчать про те, що тероризм став одним із найбільш значущих явищ сучасної політичної реальності, що визначають характер, зміст та динаміку розвитку політичних процесів, до яких залучено усіх провідних світових акторів. При цьому очевидним є не тільки збільшення кількості терактів, а й їхніх жертв.

Восьме видання Глобального індексу тероризму 2020 р. (The Global Terrorism Index 2020 GTI) містить вичерпний підсумок ключових глобальних тенденцій і закономірностей у сфері тероризму за останні 50 років, виокремлюються наступні тенденції розвитку сучасного міжнародного тероризму, зокрема у 2019 р. кількість смертей від тероризму знижується п'ятий рік поспіль після піку в 2014 р. Загальна кількість смертей впала на 15,5% до 13 826. Зменшення смертності є віддзеркаленням зменшення впливу тероризму: 103 країни зафіксували покращення свого показника GTI, у порівнянні з 35 країнами, які зафіксували погіршення [30]. Повна оцінка GTI враховує не лише смерть, а й інциденти, поранення та матеріальну шкоду від тероризму за п'ятирічний період.

Найбільше падіння впливу тероризму відбулося в Афганістані, де в 2018 р. зафіксовано на 1654 смертей від тероризму менше (на 22,4 %), ніж у минулому році, однак Афганістан залишається країною, яка найбільше постраждала від тероризму, обігнавши Ірак у 2018 р. У світлі останній подій, що відбулися в 2021 р. в зв'язку з виведенням американських військ з країни, Афганістан був захоплений міжнародною терористичною організацією «Талібан», а також відзначається посилення позиції Аль-Каїди в цьому регіоні, кількість жертв та біженців невпинно зростає. Зокрема, до кінця 2021 р. [3](#)

[Афганістану втечуть близько 500 тисяч громадян.](#) Такий прогноз озвучила заступник Верховного комісара Організації об'єднаних націй (ООН) у справах біженців Келлі Клементс [68]. ООН закликає всі сусідні країни тримати свої кордони відкритими для афганців, які шукають притулку.

На кінець серпня 2021 р. понад 2,2 мільйона біженців вже перебувають у сусідніх країнах (Пакистан, Іран), а 3,5 мільйона людей залишилися без даху в самому Афганістані внаслідок тривалого конфлікту та політичної нестабільності [51].

Правозахисні організації звинувачують «Талібан» в серйозних порушеннях прав людини в Афганістані. Всупереч запевненням радикальних ісламістів про те, що вони поважають права афганців, правозахисники задокументували численні злочини, як-от цілеспрямовані вбивства мирних жителів, солдат, що здалися в полон, блокування гуманітарних вантажів, переслідування журналістів, правозахисників, жінок – все це є злочини, що караються міжнародним правом. Про це йдеться в доповіді, оприлюдненій 21 вересня 2021 р., в Берліні міжнародною неурядовою організацією Amnesty International, Міжнародною федерацією за права людини (FIDH) і міжнародним об'єднанням неурядових організацій «Всесвітня організація проти тортур» (ОМСТ). Звіт ґрунтується на інтерв'ю з постраждалими і аналізі фотографій, відео, супутникових знімків і повідомлень ЗМІ за період після приходу талібів до влади в середині серпня 2021 р. «З огляду на пануючу атмосферу страху, відсутність мобільного зв'язку в багатьох районах та відключення Інтернету, які впроваджує Талібан, ці висновки, ймовірно, будуть лише короткою картинкою того, що відбувається на місцях. Рада ООН з прав людини має створити надійний, незалежний механізм документуванням, збиранням та зберіганням доказів триваючих злочинів згідно з міжнародним правом та інших серйозних порушень та зловживань прав людини в Афганістані» – повідомила Дінушіка Дісанаяке (Dinushika Dissanayake), заступник директора Amnesty International у Південній Азії [36].

Таліби висловили бажання взяти участь у загальнополітичних дебатах Генеральної асамблеї ООН. Однак багато країн не поспішають визнавати нову владу в Кабулі. Акредитаційний комітет ООН 22 вересня повідомив, що розглядає запит радикального ісламістського руху «Талібан», що виявив бажання виступити на Генеральній асамблеї ООН. Для ісламістів трибуна в Нью-Йорку стала б важливим кроком до легітимації їхньої влади. «Ми хочемо добрих відносин з нашими сусідами, країнами регіону і світу», - заявив представник талібів Мохаммад Сохаїл Шахін незабаром після приходу до влади в Кабулі [55].

Також, у зазначеному звіті, Боко Харам визначається як найактивніша терористична група в Нігерії за останнє десятиліття. Смертність від тероризму в Нігерії зараз на 83 відсотки нижча, ніж на піку 2014 р. У 2019 році «Талібан» залишався найбільш смертоносною терористичною групою в світі. Однак кількість смертей від терористів, пов'язаних із цією групою, скоротилася на 18% до 4990 [30].

Афганістан, Ірак, Нігерія, Сирія, Сомалі, Ємен, Пакистан, Індія, Демократична Республіка Конго, Філіппіни – це країни, які найбільше постраждали від тероризму. Оскільки рівень терористичної активності продовжує падати на Близькому Сході та в Південній Азії, починають з'являтися нові терористичні загрози. Найбільш помітними з них є поширення афілійованих (приєднаних) груп ІДІЛ у країнах Африки на південь від Сахари. Про це свідчить статистика, зокрема 41% від загальної кількості атак, пов'язаних з ІДІЛ, у 2019 р. відбувся в країнах Африки на південь від Сахари, що підкреслює зсув атак, пов'язаних з ІДІЛ, від Близького Сходу.

Серед нових загроз виокремлюють, також, появу ультраправого тероризму в Західній Європі та Північній Америці, про це свідчать дані, що ультраправий тероризм значно зріс на Заході, оскільки в 2010 р. був зафіксований один ультраправий теракт, у 2019 р. їх кількість зросла до 49 [30]. Напади ультраправих груп у Північній Америці, Західній Європі та Океанії з 2014 року зросли на 250%. Серед 89 смертей, приписуваних ультраправим

терористам у 2019 р., 51 стався під час нападів на мечеті в Крайстчерчі, Нова Зеландія. Крім того, ультраправий тероризм, швидше за все, буде здійснюватися у формі дій осіб, не пов'язаних з певними групами; такі атаки склали 60 % атак ультраправих з 1970 по 2019 рік, порівняно з менш ніж 10 % як крайніх лівих, так і сепаратистських політичних і терористичних груп [77].

Значною мірою діяльність ультраправих спровокована ісламофобією та сприйняттям загрози з боку ісламістських екстремістських груп. Таким чином, ультраправий екстремістський тероризм принаймні частково відображає ідеології своїх ісламістських цілей. Такі реакції є виконанням стратегії ІДІЛ «підштовхнути європейські держави до поляризації для сприяння джихадистським амбіціям, а саме: продовження інтервенції за кордоном та сек'юритизація ісламу вдома, демонструючи Європу як ворожу мусульманам, що пропагує ідею «війни» з ісламом» [77].

Наближення 20-ї річниці терактів 11 вересня змушує міжнародне співтовариство підвести підсумки антитерористичної політики за останні два десятиліття і запитати: чи зробили ці зусилля нас безпечнішими і якою ціною? Чесний розрахунок з наслідками для прав людини, громадянського простору та безпеки людини вимагає нового підходу, який віддає перевагу ненасильницьким, інклюзивним рішенням безпеки.

Похмура реальність полягає в тому, що останнє десятиліття ознаменувалося найбільшим сплеском терористичної активності за останні 50 років. Талібан знову контролює Афганістан. Аль-Каїда та інші ісламістські терористичні організації активізувалися після хаотичного виходу США. Незважаючи на успіхи на полі бою в Іраку та Сирії, філії ІДІЛ залишаються активними на Близькому Сході, в Африці та Азії. А всередині країни тероризм білих расистів і етнонаціоналістичний стрімко зріс у Сполучених Штатах, а також у Західній Європі та інших країнах.

Через 20 років після 11 вересня загроза тероризму стала більш різноманітною, розсіяною та децентралізованою, ніж будь-коли раніше. Міжнародний тероризм піднявся на перше місце в порядку денному безпеки

після 11 вересня, що призвело до постійно розширюваної міжнародно-правової бази, значних інвестицій у нові внутрішні урядові установи та програми та численних військових інтервенцій у всьому світі. США та їхні союзники витратили трильйони доларів на боротьбу з тероризмом, а уряд США зараз проводить антитерористичні заходи у приблизно 85 країнах.

Зусилля інтернаціоналізувати антитерористичний порядок денний через Організацію Об'єднаних Націй та інші багатосторонні платформи породили безліч нових юридичних зобов'язань для держав, а також алфавітну суміш міжнародних антитерористичних органів. Незважаючи на ці зусилля, досі не існує загальноприйнятого визначення тероризму, що дає державам широку свободу визначення того, кого вони вважають терористами [89].

Пандемія COVID-19 показала нерівність і несправедливість, на яких побудовані наші соціальні, економічні та політичні системи. Дезінформація про вірус у поєднанні з націоналістичними та ксенофобськими тенденціями розпалюють вогонь теорій змови та ненависті. Авторитарні та демократично обрані уряди переосмислили заходи боротьби з тероризмом в ім'я відповіді на загрози коронавірусу, щоб розширити надзвичайні повноваження, багато з яких спрямовані на звуження основних прав і свобод — від заборони протестів до скасування виборів.

З метою розширення аналітичного потенціалу та взаємодії з дослідницькою спільнотою Виконавчий директорат Контртерористичного комітету (CTED) запустив Глобальну дослідницьку мережу (Global Research Network GRN) в штаб-квартирі Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку 2015 р. [26]. Першопочатково, нова мережа складалася 28 провідних аналітичних центрів, а на 2020 р. вже нараховувала понад 100 провідних дослідницьких установ з усього світу.

Протягом останніх п'яти років науково обґрунтовані дослідження, проведені членами GRN, допомагали тримати Контртерористичний комітет Ради Безпеки та світове співтовариство з розробки антитерористичної політики в курсі нових тенденцій тероризму та боротьби з тероризмом. На честь

п'ятирічного ювілею GRN зробила огляд п'яти ключових тенденцій минулого десятиліття:

За останнє десятиліття, незважаючи на коливання розмірів, характеру, частоти та географічного центру – загроза тероризму залишалася глобальною. У 2018 р., наприклад, тривалий міжнародний виклик, який був спричинений діяльністю ІДІЛ та Аль-Каїдою (зокрема, через їхні філії в Західній Африці та Сахелі), призвів до того, що 103 держави-члени зафіксували щонайменше один терористичний інцидент. До кінця десятиліття ця загроза існувала разом із зростаючими загрозами з боку крайньоправих терористичних груп та терористами-одинаками, створюючи більш різноманітний і дифузний терористичний ландшафт [87].

Однак, незважаючи на те, що вони є глобальним явищем, дослідження показали, що [багато причин і стимулів, які сприяють радикалізації тероризму, є локальними](#), і ця локалізація, можливо, збільшила довговічність груп, пов'язаних з ІДІЛ або Аль-Каїдою.

Аналіз характеристик крайніх правих терористичних груп та окремих осіб свідчить про те, що вони йшли протилежним шляхом. Оскільки на початку десятиліття їх розглядали в переважно національному, внутрішньому контексті, тоді як до 2019 р. дослідження подає [все більше доказів транснаціонального зв'язку](#) через онлайн-спільноти, включаючи фінансування, навчання та спільні наративи.

Наступною характерною тенденцією є ширше визнання ролі жінок і важливості гендеру в терористичних наративах і структурах. І Аль-Каїда, і ІДІЛ розробили гендерні пропагандистські матеріали, які націлені на чоловіків і жінок різними способами, намагаючись торкнутись їхніх конкретних проблем, потреб та вразливих місць.

Незважаючи на недавнє зниження рівня терористичних актів, багато проблем, що лежать в основі, та факторів, що сприяють цьому, залишаються, і перелік акторів терористів значно збільшилася, ніж на початку десятиліття. Це привело дослідників до висновку, що «війна з тероризмом» не закінчена, а

вступає в нову фазу. Наприклад, у колективному дослідженні «Еволюція салафітсько-джихадистської загрози і майбутні виклики Ісламської держави, Аль-Каїди та інших груп» Центру стратегічних і міжнародних досліджень (Center for Strategic and International Studies CSIS) зафіксовано у 2018 р. в усьому світі було 67 груп салафітських джихадистів, це відображає 180% збільшення кількості таких груп з 2001 по 2018 роки [43].

Хоча явище іноземних бойовиків-терористів (foreign terrorist fighters FTF) не було новим, за останнє десятиліття в Ірак, Сирію та Ліван з кінця 2011 до 2016 року вирушила безпрецедентна кількість FTF з усього світу, це свідчить про те, що для багатьох держав FTF були, мабуть, найважливішим питанням боротьби з тероризмом в останнє десятиліття, відіграючи центральну роль у глобалізації терористичної загрози.

Крім того, терористи продовжують атакувати кілька європейських країн. Такі атаки отримали багато висвітлення в новинах. Численні терористичні атаки (15) були скоєні на європейській території з 2015 по 2018 рр.

Комплексне дослідження GLOBSEC Policy Institute виявило так звану «зв'язок злочинності та тероризму», яка лежить в основі походження багатьох європейських джихадистів. Їхні результати, засновані на наборах даних із багатьох країн Європи (Франція, Великобританія, Іспанія, Італія та Греція), показують, що «...значна кількість європейських джихадистів була залучена до певної злочинної діяльності до того, як вчинила акти політичного насильства» [77]. Майже одна третина європейських джихадистів серйозно зіткнулися з законом, вчиняючи такі злочини, як пограбування, крадіжки зі зломом, крадіжки, торгівля товарами та шахрайство. Багато з заарештованих і засуджених відбували покарання під час ув'язнення, перетворившись із злочинців на терористів, будучи радикалізованими через контакти з іншими радикалізованими в'язнями.

В аналітичній доповіді Інституту стратегічних досліджень «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» серед тенденцій розвитку міжнародного тероризму виокремлюється і те, що крім чисельних людських

жертв та руйнувань, діяльність терористичних організацій призводить до зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення. Виправити ситуацію можливо шляхом демонстрації державою результатів боротьби з тероризмом та ведення відповідної роз'яснювальної роботи з населенням. Це потребує від національних урядів пошуку оптимальних та ефективних шляхів протидії тероризму, розширення повноважень спеціальних служб та правоохоронних органів, збільшення відповідних бюджетних витрат. При цьому принциповим питанням у демократичних країнах стає досягнення оптимального балансу між вимушеною необхідністю правоохоронних органів порушувати приватність громадян та їх обов'язком дотримуватись прав людини [49, с. 6].

Не можна, також, не відзначити, що вдосконалюються методи фінансування тероризму. Терористичні організації активно утворюють та використовують мережі міжнародних неурядових благодійних організацій, проводять операції з офшорами, отримують доходи за звільнення заручників із числа іноземців, від торгівлі природними ресурсами, незаконних оборудок (постачання зброї, наркоторгівлі, контрабанди тощо), «податків» та «надання послуг» населенню, що проживає на контрольованих терористами територіях.

Група фінансових заходів (FATF) є незалежним міжурядовим органом, який розробляє та сприяє політики захисту світової фінансової системи від відмивання грошей, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення.

Серед останніх тенденцій можна виокремити прагнення до використання терористичними організаціями нових технологій та розширення активності в кіберпросторі. Одним із ключових факторів поширення та децентралізації загрози ІДІЛ є посилене використання соціальних мереж для поширення пропаганди та підбурювання. Зростання використання таких цифрових платформ для вербування, інструктування та заохочення терористів, згідно з одним аналізом, перетворило ІДІЛ із повстанської групи, що володіє фактичною територією, у «віртуальний халіфат». Зараз ІДІЛ використовує

онлайн-простір та цифрові платформи, щоб продемонструвати дискурс про роль релігії у вчинках, наголошуючи на обов'язку допомагати співвітчизникам-мусульманам, а не посиляючись на можливе повторне виникнення ІДІЛ [77].

Вони широко використовують ЗМІ та тактику мережевого терору. ІДІЛ відзначається системним створенням актів символічного терору, які активно використовують для трансляції електронними ЗМІ та соціальними мережами. Навіть акти військової жорстокості, такі як масові страти та надзвичайно широке використання терористів-смертників, отримали форму актів символічного терору та трансливалися на широку аудиторію. Тактика мережевого терору – це залучення до терористичних актів випадкових прихильників, які організаційно не пов'язані з рухом, а організовують терористичні акти відповідно до створених рухом агітаційних матеріалів та розпочатих рухом терористичних кампаній. Розпочатий таким чином терор набуває рис стихійності, непередбачуваності, масовості, сприяє емоційній залученості цілих етнічних чи соціальних категорій людей та прискореному формуванню відповідних стереотипів громадської думки. Масові міграції біженців, які супроводжували події середини 2010-х років, посилили цю тенденцію. Ефективна фундаменталістська ідеологія, мережева структура, яка наближає цю терористичну хвилю до визначення руху, ніж до організації, разом із практикою мережевого терору сприяє подальшому поширенню концентрації на Близькому Сході та досягненню її територіальних кордонів Центральної Африки, і в Європу, де міграція призводить до формування ісламських спільнот, у яких діють активісти радикальних рухів [105].

Терористи, насильницькі екстремістські та організовані злочинні групи намагаються скористатися перевагами пандемії COVID-19, щоб розширити свою діяльність і поставити під загрозу ефективність та довіру до заходів реагування з боку урядів.

Криза COVID-19 посилила дезінформацію та дезінформацію в соціальних мережах і створила нові можливості для насильницьких недержавних акторів.

Протягом останніх місяців Міжрегіональний Науково-дослідний інститут Організації Об'єднаних Націй з питань злочинності та правосуддя ООН (UNICRI) виявив експоненційне зростання зловмисного використання соціальних медіа для підриву довіри до урядів і, водночас, для посилення екстремістських наративів, стратегій вербування та контролю над територією з боку злочинних груп. Терористичні, насильницькі екстремістські та організовані злочинні групи успішно використовують уразливі місця в соціальних мережах для маніпулювання людьми та поширення теорій змови.

Є три типи груп, які були особливо активними в соціальних мережах під час пандемії. Перші два типи, правоекстремістські групи та групи, пов'язані з ІДІЛ та Аль-Каїдою, намагалися використати пандемію для посилення своїх наративів (чи то расистських, антисемітських, ісламофобських та антиіммігрантських, чи то проти демократії та модернізації). Вони також намагалися зловживати соціальними мережами, щоб підбурити потенційних терористів до навмисного поширення COVID-19 і використовувати його як імпровізовану форму біологічної зброї, наприклад, кашляючи в людних місцях. Третій тип – це організовані злочинні групи, які намагалися скористатися перевагами пандемії в основному для того, щоб посилити позитивний імідж своїх організацій, розширити їхню діяльність та проникнути в легальну економіку [46, с. 26].

Збільшення онлайн-впливу екстремістської пропаганди та підбурювання може призвести до раптового вибуху терористичних атак, коли обмеження на пересування, викликані пандемією, послабляться, попередив сьогодні високопоставлений чиновник ООН з боротьби з тероризмом, коли Рада Безпеки обговорювала загрози, які створює Ісламська держава в Іраку та Леванті. (ІДІЛ).

«Ми повинні перемогти ІДІЛ у кіберпросторі», – сказав Володимир Воронков, заступник Генерального секретаря з питань боротьби з тероризмом і глава Управління ООН з боротьби з тероризмом, під час брифінгу для 15-членів РБ ООН [88].

Варто відзначити, що в умовах, коли люди проводять більше часу вдома та в мережі, схильність осіб до пропаганди та підбурюванню з боку ІДІЛ може зрости. Тим часом, соціально-економічні втрати та політичні наслідки пандемії можуть ще більше посилити довгострокову загрозу, посилюючи фактори, що сприяють терористичній радикалізації. Ці фактори здатні призвести до «вибуху емоцій, що накопичилися» або раптового здійсненню серії терактів у міру ослаблення пов'язаних з COVID-19 обмежень у різних точках [3].

Вивчення сучасних тенденцій розвитку міжнародного тероризму є актуальним через гостру політичну актуальність і мінливість цього явища. Дослідження міжнародного тероризму, як і тероризму в цілому, незважаючи на тривалу історію та вкоріненість явища в сучасній політиці, має проблему відсутності академічного консенсусу щодо фундаментальних проблем визначення цього явища, що свідчить про проблеми з розумінням його природи, що ускладнює розуміння його сучасного стану і динаміка розвитку.

Хоча захворюваність тероризмом у всьому світі знижується, загроза розвивається і може розвиватися в невизначених напрямках внаслідок пандемії Covid-19. Початок глобальної пандемії Covid-19 створив додаткове навантаження на регіональні уряди. Це збільшує ризик того, що ІДІЛ та інші терористичні групи можуть використовувати погане управління та відсутність безпеки, щоб залучити новобранців і розширити свій вплив і маргіналізовані райони. Щоб протистояти таким викликам, нестабільним державам необхідно розширити свою антитерористичну співпрацю з регіональними сусідами та використовувати ресурси міжнародних акторів, щоб запобігти повторенню терористичної діяльності. Світова спільнота також має пам'ятати про терористичні групи, які намагаються використовувати платформи соціальних мереж для поширення екстремістських повідомлень та використання законних скарг маргіналізованих груп.

Хоча глобальна тенденція зниження тероризму є обнадійливою, необхідна постійна пильність і цілий ряд політичних інструментів, якщо

міжнародне співтовариство підтримуватиме тиск на терористичні групи та гарантує безпеку для вразливих груп населення.

2.2. ООН як центральна установа боротьби з тероризмом у сучасному світі

Нові тенденції у розвитку міжнародного тероризму створюють додаткові виклики для національної і міжнародної безпеки і потребують належного реагування. З огляду на це, заходи з удосконалення антитерористичної політики і боротьби з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях повинні мати безперервний характер навіть за умов низького рівня відповідної загрози. Наразі зусилля багатьох країн спрямовані на посилення захисту від терористичної загрози. Протидія тероризму в сучасному міжнародному праві здійснюється у двох напрямках:

1. укладання міжнародних договорів з різних аспектів цієї діяльності;
2. участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються на протидії тероризму (ООН, Інтерпол, Європол та ін.).

Центральним суб'єктом в сфері протидії злочинності на міжнародному рівні вважається Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). Виділяючи ООН як ключовий суб'єкт протидії тероризму на міжнародному рівні, слід перш за все наголосити на тому, що в процес протидії більш всього залучені такі органи ООН як Рада Безпеки ООН та Генеральна Асамблея ООН. Зазначені центральні органи ООН формують міжнародну антитерористичну політику шляхом видання обов'язкових для країн-членів нормативних документів і через діяльність спеціалізованих органів [59, с. 5].

У 2021 р. боротьба з тероризмом займає чільне місце в порядку денному Організації Об'єднаних Націй, оскільки виводяться підсумки останніх двох десятиліть після терактів 11 вересня 2001 р. Організація відзначає 20-ту річницю прийняття резолюції Ради Безпеки 1373 [13] та 15-ту річницю розробки Глобальної контртерористичної стратегії Генеральної Асамблеї ООН. Ці резолюції поклали початок розробці надійної та чіткої архітектури ООН щодо боротьби з тероризмом, яка з тих пір постійно розширювалася з новими мандатами та запитам на додаткові ресурси.

Резолюція 1373 та наступні резолюції призвели до створення численних інструментів боротьби з тероризмом, зосереджених на правовій співпраці, протидії фінансуванню тероризму, авіації та безпеці кордонів, зокрема. Це допомогло привернути увагу до важливості включення гендерних аспектів та залучення громадянського суспільства до низки заходів протидії тероризму та насильницькому екстремізму.

Зараз існує величезна кількість окремих резолюцій ООН щодо боротьби з тероризмом, які вимагають або заохочують уряди посилювати свої антитерористичні можливості або іншим чином боротися з загрозою. Сюди входить понад сорок, прийнятих лише Радою Безпеки за останні два десятиліття. Існує також цільовий фонд для боротьби з тероризмом у розмірі понад 250 млн доларів для підтримки антитерористичних програм ООН по всьому світу, а понад 250 співробітників працюють у кількох офісах ООН і в контртерористичних форпостах ООН у майже десятках країн [99].

Так, згідно з п. 9 резолюції 55 3034, прийнятої Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1973 р., утворено Спеціальний Комітет з міжнародного тероризму. У Преамбулі Декларації ООН «Про заходи ліквідації міжнародного тероризму» від 9 грудня 1994 р. зазначено: «Припинення актів міжнародного тероризму, включаючи ті, в яких прямо або опосередковано беруть участь держави, слугує одним із найважливіших елементів для підтримки міжнародного миру і безпеки» [71, с. 139]

Рада Безпеки ООН, провівши 20 січня 2003 р. засідання на рівні міністрів закордонних справ, підтверджує, що:

- тероризм у всіх його формах та проявах представляє собою одну з найсерйозніших загроз миру та безпеці;
- будь-які акти тероризму не мають виправдання злочинами, незалежно від їхньої мотивації, коли б і ким би вони не відбувалися, і підлягають беззастережному осуду, особливо в тих випадках, коли вони носять невибірковий характер або коли від них страждають цивільні особи;

- Існує серйозна і зростаюча загроза доступу терористів до ядерних, хімічних, біологічних та інших потенційно смертоносних матеріалів та їх використання ними, та тому існує необхідність посилення контролю за цими матеріалами;
- у світі, що все більш глобалізується, терористам стає все легше використовувати новітню технологію, комунікації та ресурси у своїх злочинних цілях;
- необхідно терміново посилити заходи щодо виявлення та припинення потоків фінансів та коштів, призначених для терористичних цілей;
- необхідно також запобігати використанню терористами іншої злочинної діяльності, такої, як транснаціональна організована злочинність, незаконний обіг наркотиків, відмивання грошей та незаконна торгівля зброєю [19].

Міжнародне право забезпечує основу, в рамках якої здійснюється національна антитерористична діяльність і яка дозволяє державам ефективно співпрацювати одна з одною у запобіганні тероризму та боротьбі з ним. Ця структура включає інструменти, що стосуються конкретних аспектів боротьби з тероризмом, поряд з іншими міжнародними документами, розробленими для міжнародного співробітництва в кримінальному праві, захисту прав людини або біженців або встановлення законів війни, які забезпечують ширший контекст, в якому відбувається контртерористична діяльність.

Генеральна Асамблея відіграє важливу роль у розробці міжнародно-правової бази, яка сприяє співпраці в боротьбі з тероризмом, і заохочує уряди працювати більш тісно і разом подолати цю загрозу. У 1994 р. Генеральна Асамблея підтвердила, що терористичні акти є «злочинними і невинуватими, де б і ким би вони не були вчинені...» [15].

Необхідність дій у боротьбі з тероризмом у ширшому контексті зрозуміла з тексту резолюцій Ради Безпеки ООН: «держави повинні забезпечити, щоб будь-які заходи, здійснені з метою боротьби з тероризмом, відповідали всім

їхнім зобов'язанням з міжнародного права, зокрема, у галузі прав людини, права біженців та гуманітарного права» [19].

17 грудня 1996 р. Резолюцією 51/210 Генеральної Асамблеї було створено Спеціальний комітет (Ad Hoc Committee), якому було доручено розробити «Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом» [11] 1997 р. і, згодом, «Міжнародну конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму» (прийнята резолюцією 54/109 від 9 грудня 1999 р. на четвертій сесії Генеральної Асамблеї і набула чинності 10 квітня 2002 р.) [9], а також «Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму» [10] 2005 р. (ратифікована Україною в 2006 р.), щоб доповнити відповідні існуючі міжнародні документи. Тексти, узгоджені Спеціальним комітетом призвели до прийняття трьох відповідних договорів. Спеціальний комітет також отримав повноваження розглянути шляхи подальшої розробки універсальної конвенції про міжнародний тероризм, і він працює над цим з кінця 2000 р. Спеціальний комітет зазвичай проводить одну сесію на рік протягом одного або двох тижнів, на початку у році, і продовжує роботу в рамках Робочої групи Шостого комітету.

Після нападів на Сполучені Штати 11 вересня 2001 р. Рада Безпеки одноголосно прийняла резолюцію 1373 (2001), якою вперше створено спеціальний Контртерористичний комітет (Counter-Terrorism Committee CTC) [13], а також відповідно до Резолюції 1535 (2004) Рада Безпеки створила Виконавчий директорат Контртерористичного комітету (Counter-Terrorism Executive Directorate CTED), який виконує політичні рішення Контртерористичного Комітету та проводить експертні оцінки зусиль держав-членів у боротьбі з тероризмом, включаючи досягнутий прогрес, недоліки та пріоритетні сфери, що потребують технічної допомоги. Ці структури були створені для моніторингу та підтримки впровадження цієї складної структури, яка продовжує зростати, здавалося б, неконтрольовано [38].

Українська дослідниця, кандидат юридичних наук Л. В. Новікова основні напрями роботи Контртерористичного Комітету об'єднує у кілька блоків:

1) блок технічної допомоги (сприяння державам в приєднанні до програм технічної, фінансової і нормативно-правової допомоги);

2) організація доповідей країн для формування цілісної картини про становище в сфері протидії тероризму в кожній країні;

3) застосування методів заохочення країн до розробки кодексів і стандартів з урахуванням національних умов і потреб;

4) організація проведення спеціальних нарад з метою сприяння розвитку тісніших зв'язків з міжнародними, регіональними і субрегіональними організаціями у справі протидії тероризму [67, с, 27].

Діяльність РБ ООН у сфері протидії міжнародному тероризму має координаційний характер, а засновані в його складі структури є допоміжними за характером своєї діяльності. Проте це не применшує важливість і значення структур ООН в міжнародному антитерористичному русі. Доказом цього стала розробка Глобальної контртерористичної стратегії ООН, яка була прийнята у вересні 2006 р. Генеральною Асамблеєю ООН у формі резолюції та доданого Плану дій (A/RES/60/288), є унікальним інструментом для посилення національних, регіональних та міжнародних зусиль у боротьбі з тероризмом.

Його прийняття є першим випадком, коли всі держави-члени Організації Об'єднаних Націй погодилися на спільну стратегічну та оперативну структуру для боротьби з тероризмом. При цьому чітко конкретизували, що тероризм є неприйнятним у всіх його формах і проявах, і вирішили вжити практичних кроків, як окремо, так і колективно, для запобігання йому та боротьби з ним. Глобальна стратегія ООН щодо боротьби з тероризмом складається з чотирьох складових:

- Рівень (I) вирішення умов, що сприяють поширенню тероризму;
- Рівень (II) запобігання та боротьба з тероризмом;
- Рівень (III) нарощування потенціалу держав щодо запобігання тероризму і боротьбі з ним та посилення ролі системи ООН у цьому відношенні;

- Рівень (IV), що забезпечує повагу до прав людини та верховенства права як фундаментальної основи боротьби з тероризмом [1].

За допомогою цих складових Стратегія закріплює роботу Організації Об'єднаних Націй у боротьбі з тероризмом у порядку денному Організації, яка зосереджена на підтримці міжнародного миру та безпеки, сприянні сталому розвитку та захисті прав людини. Чотири складові підходу також заохочує та дає можливість державам-членам застосовувати аналогічний інтегрований підхід до протидії тероризму на національному рівні та створює спільну основу для регіональної та глобальної підтримки їхніх національних зусиль.

Стратегія створює спільну платформу для об'єднання зусиль 38 міжнародних структур, які входять до складу *Цільової групи ООН з питань боротьби з тероризмом* (United Nations Counter-Terrorism Implementation Task Force (СТІТФ)). СТІТФ була створена Генеральним секретарем ООН у 2005 р. з метою сприяння реалізації Стратегії та підтримки загальної координації та узгодженості зусиль системи ООН у боротьбі з тероризмом та схвалена Генеральною Асамблеєю через Глобальну контртерористичну стратегію ООН консенсусом у 2006 р. . Міжнародні організації, до складу яких входить СТІТФ, вносять свій внесок у боротьбу з тероризмом Організації Об'єднаних Націй відповідно до своїх власних мандатів, водночас приймаючи участь у різних робочих групах та ініціативах СТІТФ [119].

Генеральна Асамблея ООН кожні два роки переглядає Глобальну контртерористичну стратегію ООН, що робить її гнучким та актуальним документом, що відповідає пріоритетам держав-членів у сфері боротьби з тероризмом. Через резолюції, що випливають із двох дворічних переглядів (A/RES/62/272, прийнятого під час 62-ї сесії Генеральної Асамблеї у вересні 2008 р., та A/RES/64/297, прийнятого під час 65-ї сесії у вересні 2010 р.) Генеральна Асамблея підтвердила основну відповідальність держав-членів за реалізацію стратегії, визнаючи важливу роль Організації Об'єднаних Націй, включаючи Цільову групу з питань боротьби з тероризмом (СТІТФ), поряд з

іншими міжнародними, регіональними та субрегіональними організаціями, сприяючи координації та узгодженості дій для реалізації Стратегії [12].

Після початку пандемії COVID-19 у травні 2020 р. Генеральна Асамблея вирішила (A/DEC/74/556) відкласти сьомий дворічний перегляд Стратегії на свою сімдесят п'яту сесію [84]. З 21 по 30 червня 2021 р. Організація Об'єднаних Націй організувала Другий тиждень боротьби з тероризмом та Конференцію високого рівня керівників контртерористичних агенцій держав-членів для супроводу переговорів та ухвалення сьомого перегляду Глобальної контртерористичної стратегії ООН (GCTS ООН) під загальною темою «Протидія та запобігання тероризму в епоху трансформаційних технологій: вирішення проблем нового десятиліття». За межами Ради Безпеки, огляд GCTS ООН є одним із небагатьох випадків, коли дискусії щодо боротьби з тероризмом та запобігання насильницькому екстремізму (PVE) займають центральне місце з залученням усіх держав-членів. Триденна конференція високого рівня була зосереджена на боротьбі з тероризмом та PVE в епоху трансформаційних технологій, таких як штучний інтелект і методи збору даних [2].

Стратегія підтвердила, що повага до прав людини та верховенства права є необхідною основою, яка взаємно зміцнює та доповнює зусилля з боротьби з тероризмом. Хоча на це знадобилося 15 років, сьомий огляд підтвердив цю заяву, чітко назвавши Управління Верховного комісара ООН з прав людини та інші правозахисні механізми ключовими партнерами та підтвердив абсолютну заборону катувань. Це передбачає вирішення проблем, які включають погане управління, корупцію, нерівність, порушення прав людини, маргіналізацію та відчуження. Ці фактори часто зумовлені або посилюються хижацькою та іншою поведінкою уряду.

Оскільки масштаби виклику, які створюються іноземними бойовиками-терористами (foreign terrorist fighters FTF), стали очевидними, міжнародне співтовариство вжило заходів для відповіді, керуючись Резолюцією Ради Безпеки 2178 (2014), яка доручила державам-членам криміналізувати низку

поведінки, пов'язаної з FTF, вжити посиленних заходів з контролю на кордоні, запобігти поїздам FTF та покращити обмін інформацією на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Деякі держави-члени також почали вводити низку адміністративних заходів для запобігання подорожам осіб, у той час як невелика кількість вжила заходів, щоб позбавити певних FTF їхнього громадянства [14].

Резолюція Ради Безпеки 2396 (2017) додала низку вимог до держав-членів, зосереджених на потенційному поверненні або переміщенні FTF, включаючи введення систем попередньої інформації про пасажирів/записів імен пасажирів (API/PNR) і списків спостереження. Вони включали впровадження гендерно-чутливих стратегій судового переслідування, реабілітації та реінтеграції (PRR) у відповідь на збільшенні ролі та присутності жінок у діяльності ІДІЛ [40].

Наступним важливим кроком стало створення Управління ООН по боротьбі з тероризмом (The United Nations Office of Counter-Terrorism UNOCT), яке було створено шляхом прийняття резолюції Генеральної Асамблеї 71/291 15 червня 2017 р. в яке входить Контртерористичний центр ООН. Створення Офісу вважається першою великою інституційною реформою, здійсненою Генеральним секретарем ООН Антоніу Гутеррішем після його доповіді про спроможність Організації Об'єднаних Націй допомагати державам-членам у впровадженні глобальної протидії Організації Об'єднаних Націй. - Стратегія боротьби з тероризмом (United Nations Global Counter-Terrorism Strategy).

Згідно зі звітом, Управління ООН по боротьбі з тероризмом (UNOCT) буде виконувати п'ять основних функцій:

1. забезпечувати керівництво виконанням мандатів Генеральної Асамблеї щодо боротьби з тероризмом, покладених на Генерального секретаря;
2. посилює координацію та узгодженість між 38 підрозділами цільової групи з впровадження контртерористичної діяльності для забезпечення збалансованого виконання чотирьох складових Глобальної контртерористичної стратегії ООН;

3. посилить надання державам-членам допомоги Організації Об'єднаних Націй у розбудові потенціалу у сфері боротьби з тероризмом;
4. покращить видимість, пропаганду та мобілізацію ресурсів для зусиль Організації Об'єднаних Націй у боротьбі з тероризмом;
5. забезпечить належний пріоритет боротьби з тероризмом у всій системі Організації Об'єднаних Націй [44].

«Генеральний секретар вважає боротьбу з тероризмом і запобігання насильницькому екстремізму одним із найвищих пріоритетів Організації Об'єднаних Націй для подолання зростаючої загрози міжнародному миру та безпеці», – сказав його речник Стефан Дюжаррік у заяві, опублікованій одразу після засідання Асамблеї [44].

Крім цього, UNOCT виконує функції Секретаріату «Договіру про координацію міжнародного співробітництва у реалізації Глобальної контртерористичної стратегії», підписаного 23 лютого 2018 р. Генеральним секретарем ООН. У ньому викладено принципи співробітництва установ системи ООН у справі надання допомоги державам у боротьбі з тероризмом. Угода про координацію – це своєрідний договір між 36 установами ООН, а також ІНТЕРПОЛом та Світовою митною організацією про те, хто за що відповідає у наданні допомоги державам-членам у справі реалізації Глобальної контртерористичної стратегії [48].

У новому документі викладено механізми відстеження прогресу у цьому напрямі, встановлено набір керівних принципів, спрямованих на значне покращення координації та узгодженості системи Організації Об'єднаних Націй для підтримки держав-членів у здійсненні Глобальної протидії ООН. Основна мета «Договір про координацію міжнародного співробітництва у реалізації Глобальної контртерористичної стратегії» полягає у забезпеченні того, щоб система Організації Об'єднаних Націй могла мати кращий вплив і надавати державам-членам сильнішу й ефективнішу підтримку з розбудови спроможності у сфері боротьби з тероризмом [41].

Важливу роботу по запобіганню тероризму, реалізації Глобальної антитерористичної стратегії ООН здійснює також і спеціалізована установа ООН Управління ООН з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC — United Nations Office on Drugs and Crime) через свій Сектор із запобігання тероризму та місцеві відділення сприяє ратифікації міжнародних конвенцій та протоколів, що стосуються тероризму, та допомагає державам-членам їх здійснювати. Він надає їм юридичну допомогу у перегляді та розробці національних антитерористичних законів і зміцнює потенціал систем кримінального правосуддя, щоб вони могли ефективно протидіяти тероризму.

Сектор надає допомогу в середньому 70 країнам на рік. Завдяки його зусиллям з 2003 р. було здійснено 688 додаткових актів ратифікації міжнародних конвенцій та протоколів, що стосуються тероризму, та переглянуто або розроблено 156 законодавчих актів. Понад 26 000 працівників системи кримінального правосуддя отримали нові знання та досвід у питаннях запобігання тероризму. УНЗ ООН веде роботу у більш ніж 150 країнах, діючи через свою мережу регіональних та національних відділень. Експерти та наставники із запобігання тероризму працюють у більш ніж 20 відділеннях УНП ООН на місцях, що охоплюють Південну та Південно-Східну Азію та басейн Тихого океану, Західну та Центральну Азію, Африку та Близький Схід, район Затоки, Південно-Східну Європу та Латинську Америку [21].

25 травня 2021 р. Обсерваторія із захисту правозахисників [3]¹ (Observatory for the Protection of Human Rights Defenders), партнерство Міжнародної федерації з прав людини (International Federation for Human Rights FIDH) та Всесвітньої організації проти катувань (World Organisation Against Torture OMCT), закликають держави-члени ООН терміново активізувати свої дії, щоб гарантувати реалізацію глобальної антитерористичної політики. У своєму зверненні до держав-членів ООН, вони підкреслюють, що хоча права людини займають центральне місце в «Глобальній контртерористичній

---

¹ Обсерваторія із захисту правозахисників (Обсерваторія) була створена в 1997 році FIDH та Всесвітньою організацією проти катувань (OMCT). Метою цієї програми є запобігання або виправлення ситуацій репресій проти правозахисників.

стратегії ООН (UN Global Counter-Terrorist Strategy GCTS), правозахисні організації детально задокументували мінімізацію та недостатнє фінансування аспектів стратегії щодо реалізації та гарантування прав людини. Крім того, громадянське суспільство та правозахисники залишаються осторонь у переважній більшості процесів у рамках Контртерористичної архітектури ООН. Ця ситуація призвела до суттєвої відсутності конкретних дій щодо забезпечення поваги, захисту та заохочення прав людини у сфері боротьби з тероризмом.

У глобальному контексті, де громадянський простір постійно скорочується, антитерористична політика в усьому світі використовується для нанесення прямої шкоди громадянському суспільству та правозахисникам. Під прикриттям боротьби з тероризмом багато урядів у всьому світі обмежили громадянський простір і розробили стратегії для боротьби з окремими опозиційними особами та групами [45].

Однією з найпоширеніших стратегій, яку використовують уряди, було введення надмірно широкої термінології до антитерористичного законодавства з метою атаки на громадянське суспільство. Ці загальні терміни надали державам повноваження забороняти незліченну кількість видів діяльності, часто криміналізуючи законну правозахисну діяльність. Десятки правозахисників, у свою чергу, були свавільно затримані та звинувачені у приналежності до терористичних організацій згідно з нечіткими законодавчими положеннями. У Єгипті, наприклад, нечітка термінологія Закону «Про боротьбу з тероризмом» 2015 р. [45] дозволила уряду на власний розсуд визначати, які види діяльності є злочинами за законом. 17 березня 2018 р. EuroMed Rights оприлюднила доповідь «Єгипет – пошук цапа відбувайла», в якій підкреслюється, що єгипетський уряд сприймає правозахисні організації та незалежне громадянське суспільство в цілому як справжню загрозу «національній безпеці» та «стабільності» [90, с. 32]. Правозахисники заплатили високу ціну за цим законом: багато хто з них був підданий насильницькому зникненню або свавільному арешту та затриманню виключно за їхню участь у

мирній правозахисній роботі. Деякі з них навіть були додані до «списку терористів» Єгипту, і тепер їм також загрожують заборони на поїздки та заморожування активів. Подібна тактика була використана на Філіппінах, де 3 липня 2020 р. Президент країни Родріго Дутерте підписав закон «Антитерористичний акт 2020 р.», який замінює Закон «Про безпеку людини» від 2007 р. Amnesty International (це всесвітній рух за права людей) закликала уряд Філіппін відхилити цей закон, який містить небезпечні положення та ризику, порушення прав людини в країні [96].

Британський дослідник Ерік Розанд (Eric Rosand) і американський фахівець Алістер Міллар (Alistair Millar) в своїй роботі «Куди рухається контртероризм ООН через 20 років після 11 вересня?» наводять три уроки, які було зроблено за двадцять років боротьби ООН з тероризмом:

По-перше, заходи боротьби з тероризмом надто часто посилюють, а не пом'якшують загрозу. Власне дослідження ООН підкреслило, що репресивні заходи безпеки, у тому числі вжиті в ім'я протидії тероризму, є ключовим чинником радикалізації та насильства.

По-друге, вирішальна роль місцевих суб'єктів, включаючи громадянське суспільство та місцеві органи влади у будь-якій ефективній антитерористичній відповіді.

По-третє, хоча тисячі терористів були вбиті або захоплені в полон, а численні змови зірвано, є усвідомлення того, що надто багато уваги останніх двох десятиліть було приділено симптомам тероризму, і в подальшому потрібно приділяти більше уваги профілактиці [99].

Отже, на основі пакету резолюцій Ради Безпеки ООН, незважаючи на відсутність визначення поняття «тероризму», відбуло закладено багато цінного та принципового у законодавства та співпрацю щодо боротьби з тероризмом. Однак відсутність визначення тероризму продовжує серйозно перешкоджати ефективності боротьби з тероризмом, її відповідності законам прав людини та міжнародному гуманітарному праву, а також легітимності та законності

здійснення Радою своїх повноважень міжнародної безпеки відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ

3.1. Боротьба з тероризмом в світлі актів Європейського Союзу

Тероризм у всіх формах і проявах є однією з найсерйозніших загроз міжнародному миру та безпеці. Протидія цій загрозі вимагає спільних зусиль на національному, регіональному та міжнародному рівнях. За останні роки терористична загроза зросла та швидко розвивалася.

Європейський Союз прагне бути зоною свободи, безпеки та справедливості без внутрішніх кордонів. Європейці повинні бути впевнені, що куди б вони не рухалися в межах ЄС, їхня свобода та безпека добре захищені. Зіткнувшись із постійною міжнародною терористичною загрозою, Європейський Союз (ЄС) відіграє все більш амбітну роль у боротьбі з тероризмом. Незважаючи на те, що основна відповідальність за боротьбу зі злочинністю та забезпечення безпеки лежить на державах-членах, ЄС надає інструменти співпраці, координації та (в певній мірі) гармонізації, а також фінансову підтримку для подолання цього явища без кордонів. Більше того, припущення, що існує зв'язок між розвитком і стабільністю, а також між внутрішньою та зовнішньою безпекою, стало формувати дії ЄС за межами його власних кордонів. Витрати ЄС на боротьбу з тероризмом з роками зросли, щоб забезпечити кращу співпрацю між національними правоохоронними органами та посилити підтримку з боку органів ЄС, відповідальних за безпеку та правосуддя, таких як Європол, eu-LISA та Євроюст. Глобальний характер тероризму вимагає міжнародної відповіді, а це потребує від Союзу та його держав-членів посилення співпраці з відповідними третіми країнами.

Заслуговує на увагу Рамкове рішення Ради ЄС від 13 червня 2002 р. про боротьбу з тероризмом 2002/475ЮВС. Воно представляє собою «основи законодавства ЄС» та направлено на гармонізацію правових систем держав-членів [12]. Так, в Рішенні зазначено, що потрібно домогтися того, щоб в усіх

державних членах визначення, що дається терористичним злочинам було максимально ідентичним. Необхідно щоб були передбачені покарання та санкції, що відповідають ступені тяжкості даних злочинів, щодо фізичних і юридичних осіб, відповідальних за їх вчинення [65, с. 24].

Після терористичних атак у Мадриді 11 березня 2004 р. та Лондоні 7 липня 2005 р. лідери ЄС активізували свою правотворчу діяльність щодо протидії тероризму, серед інших заходів вони домовилися створити посаду координатора ЄС з боротьби з тероризмом. Координатор з боротьби з тероризмом відповідає за: координацію антитерористичної роботи в ЄС, надає рекомендації щодо політики та пропозиції пріоритетних напрямків дій для Ради, здійснює моніторинг виконання Контртерористичної стратегії ЄС, звітує перед Радою, здійснює координацію з відповідних органів Ради, Комісії та Європейської служби зовнішніх справ (European External Action Service EEAS), які забезпечують активну роль ЄС у боротьбі з тероризмом, покращуючи комунікацію між ЄС та третіми країнами [113].

В грудні 2005 р. було прийнято важливий документ в ЄС, зокрема, «Стратегію ЄС у боротьбі з тероризмом». Для ефективної боротьби з тероризмом стратегія зосереджена на 4 пріоритетах:

I. *Профілактика*. Усунення причин радикалізації та вербування терористів є ключовим пріоритетом для ЄС. Запобігання радикалізації та вербування терористів шляхом визначення методів, пропаганди та інструментів, які використовуються терористами допомагає координувати національну політику, визначати передову практику та обмінюватися інформацією. Прикладами поточної роботи у сфері протидії насильницькій радикалізації є:

- Мережа поінформованості прорадикалізацію (Radicalisation Awareness Network RAN), яка була створена в 2011 р.
- продовження роботи Групи експертів високого рівня з радикалізації (Commission Expert Group on Radicalisation HLCEG-R).

- Прикладом поточної роботи у сфері протидії радикалізації в Інтернеті є прогрес, досягнутий Інтернет-форумом ЄС (The European Internet Forum 2000 р.) .

II. *Захист*. Захист громадян, інфраструктури та зменшення вразливості до атак є другим пріоритетом стратегії боротьби з тероризмом ЄС. Це включає:

- охорону зовнішніх кордонів;
- підвищення безпеки транспорту;
- захист стратегічних цілей;
- зниження вразливості критичної інфраструктури [78].

III. *Переслідування*. Метою третього рівня є переслідування терористів через кордони, поважаючи права людини та міжнародне право. Для досягнення цих цілей ЄС зосереджується на:

- покращення співпраці та обміну інформацією між поліцією та судовими органами;
- позбавлення терористів засобів підтримки та зв'язку;
- боротьба з фінансуванням тероризму.

Прикладом поточної роботи є реалізація Плану дій 2016 року щодо посилення боротьби з фінансуванням тероризму.

IV. *Відповідь*. Підготовка, управління та мінімізація наслідків терористичної атаки є четвертою метою антитерористичної стратегії ЄС.

Пріоритети в цій сфері включають:

- розробка механізмів ЄС щодо координації криз;
- розробка інструментів оцінки ризиків;
- обмін передовими практиками щодо допомоги жертвам тероризму [78].

На всіх цих рівнях стратегія визнає важливість співпраці з країнами, що не входять до ЄС, та міжнародними установами. Співпраця зі США є фундаментальним компонентом стратегії ЄС. Останніми роками були досягнуті угоди про співпрацю в таких сферах, як фінансування тероризму, транспорт і

кордони, взаємна правова допомога або екстрадиція. Влада США все тісніше співпрацює з Європолем і Євроюстом.

Іншою важливою частиною зовнішнього виміру боротьби з тероризмом є тісна співпраця з іншими міжнародними та регіональними організаціями для досягнення міжнародного консенсусу та просування міжнародних стандартів боротьби з тероризмом. Європейський Союз співпрацює з міжнародними організаціями, включаючи ООН і Глобальний антитерористичний форум, а також регіональними організаціями, такими як Рада Європи, ОБСЄ, Ліга арабських держав або Організація ісламського співробітництва [82].

Надзвичайно важливим документом у боротьбі з тероризмом є Конвенція Ради Європи «Про запобігання тероризму» (CETS № 196) (прийнята 16 травня 2005 р., набула чинності 1 червня 2007 р.) [7], яка замінює попередню Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (CETS № 90) (прийнята 27 січня 1977 р., набула чинності 4 серпня 1978 р.). Рада Європи, не вдаючись у дискусії щодо визначення поняття „тероризм”, нормативно закріпила у Конвенції із запобігання тероризму (2005 р.) поняття „терористичні злочини”. Фахівці Міжнародної комісії юристів піддали різкій критиці сформовані на рівні ЄС списки терористичних організацій та осіб, причетних до тероризму, без наведення ґрунтовної доказової бази їх протиправних дій. Методи контролю, до яких вдаються в країнах ЄС, призвели до посилення уваги до публічних висловлювань мусульманських лідерів, проповідей у мечетях та літератури, яка пропонується віруючим. Десятки імамів по всій Європі були депортовані за пропаганду радикальних ідей. Для цілей цієї Конвенції було дано визначення поняття «вербування для тероризму», що означає спонукання іншої особи до вчинення або брати участь у скоєнні терористичного злочину або приєднатися до асоціації чи групи з метою сприяння до вчинення об'єднанням або групою одного або кількох терористичних злочинів [58, с. 150].

У Резолюції 2178 (2014) Рада Безпеки ООН висловила свою стурбованість зростаючою загрозою з боку іноземних бойовиків-терористів і

зажадала від усіх держав-членів ООН забезпечити, щоб злочини, пов'язані з цим явищем, каралися національним законодавством. У зв'язку з цим Рада Європи прийняла у 2015 р. Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи «Про запобігання тероризму» (the Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism) [20].

У 2017 р. прийняття Контртерористичної директиви в ЄС (Counter-Terrorist Directive) вже викликало критику, оскільки вона ввела розпливчате визначення «тероризму» в законодавство ЄС. Ця попередня директива також криміналізувала дії, які можуть мати мінімальний або не мати прямого посилання на насильницький терористичний акт, такі як консультації на «терористичних» веб-сайтах. Подібне положення, запроваджене в 2019 р. у законодавстві Великобританії, оновило злочин «отримання інформації, яка може бути корисною для терориста», щоб охопити простий перегляд матеріалу – на відміну від акту завантаження такого контенту, який раніше був криміналізований. Як зазначає Спеціальний доповідач ООН з прав людини та боротьби з тероризмом, а також з боку організацій зі свободи преси, положення, які криміналізують перегляд терористичного контенту в Інтернеті, несуть серйозні ризики для прав людини, зокрема для свободи інформації, оскільки вони можуть створити жахливий ефект (наприклад, для журналістів-розслідувачів, які можуть зіткнутися з притягнення до відповідальності за свою законну роботу) [45].

Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради встановлює загальні правила щодо запобігання використанню фінансової системи Союзу для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму. Фінансування тероризму має каратися в державах-членах. Криміналізація повинна охоплювати не лише фінансування терористичних актів, а й фінансування терористичної групи, а також інші правопорушення, пов'язані з терористичною діяльністю, такі як вербування та навчання, або подорожі з метою тероризму з метою руйнації допоміжні структури, що сприяють вчиненню терористичних злочинів [4]. Зазначена Директива, кінцевим строком транспозиції якої було 26

червня 2017 р., визначає ефективну та всеосяжні правові рамки для вирішення проблеми зі стягненням грошей чи майна, пов'язаних з терористичними цілями, вимагаючи від держав-членів визначити, зрозуміти та зменшити ризики, пов'язані з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Організація Об'єднаних Націй (ООН), Інтерпол та Європол повідомляють про зростання конвергенції між організованою злочинністю та тероризмом. Взаємозалежність між організованою злочинністю та тероризмом, а також зв'язок між кримінальними та терористичними групами становлять все більшу загрозу для безпеки Союзу. Запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму є невіддільною частиною будь-якої стратегії подолання зазначеної загрози. В зв'язку з цим, в 2018 р. до цієї Директиви було внесено доповнення [5].

Після атаки на офіс редакції французького сатиричного щотижневика «Шарлі Ебдо» (Charlie Hebdo) 2015 р. Комісія запропонувала у своєму Європейському порядку денному з безпеки створити Європейський центр боротьби з тероризмом (European Counter Terrorism Centre - ECTC) для покращення обміну інформацією та оперативної підтримки слідчих держав-членів. У рамках Європолу, Агентства ЄС із співробітництва з правоохоронними органами, ECTC об'єднує спеціалізовані ресурси, досвід та інформацію про іноземних бойовиків-терористів, вибухівку, вогнепальну зброю, фінансову розвідку та онлайн-пропаганду для підтримки правоохоронних підрозділів держав-членів з боротьби з тероризмом.

Створений як центральний орган в ЄС у боротьбі з тероризмом, ECTC зосереджується на:

- наданні оперативної підтримки на запит від держави-члена ЄС для проведення розслідування;
- боротьба з іноземними бойовиками;
- обмін розвідувальними даними та досвідом щодо фінансування тероризму (через Програму відстеження фінансування та Відділ фінансової розвідки);

- онлайн-пропаганда тероризму та екстремізму (через Службу Інтернету ЄС);
- незаконний обіг зброї ;
- міжнародне співробітництво між антитерористичними органами [114].

Необхідно відзначити, що дані є важливим інструментом у боротьбі з тероризмом; тому дуже важливо, щоб правоохоронні органи держав-членів обмінювалися інформацією один з одним. Для покращення збору та обміну даними було зроблено декілька кроків. Зокрема, Директива ЄС PNR 2016 р. створила систему ЄС для збору даних про пасажирів рейсів, щоб виявляти підозрілі подорожі та протидіяти феномену іноземних винищувачів. У 2018 р. законодавці прийняли нові правила зміцнення Шенгенської інформаційної системи (ШІС), у тому числі у сфері поліцейського та судового співробітництва. ШІС дозволяє поліції та прикордонникам входити та консультуватись із повідомленнями про розшукуваних або зниклих безвісти, а також втрачене чи викрадене майно [109].

В 2017 р. в ЄС прийнято 2017/541 «Про боротьбу з тероризмом та заміну Рамкового рішення Ради 2002/475/ЖНА та внесення змін», яка повинна була імplementованою до національних законодавств держав-членів до вересня 2018 р. Директива посилює правову базу для більш повного охоплення поведінки, пов'язаної з тероризмом. Усі країни ЄС мають забезпечити криміналізацію таких дій, як навчання та подорожі з метою тероризму, а також фінансування тероризму, напади на життя людини, умисних дій, які можуть кваліфікуватися як терористичні злочини, якщо вони вчинені з конкретною терористичною метою, а саме для серйозного залякування населення, неправомірного примусу уряду, або міжнародної організації для дестабілізації чи знищенні фундаментальних політичних, конституційних, економічних чи соціальних структур країни чи міжнародної організації. Ці узгоджені визначення терористичних злочинів служать орієнтиром для співпраці та обміну інформацією між національними органами влади [27].

Правозахисні організації вимагають, щоб Європейська комісія ретельно вивчила питання, як цей документ вплинув на права людини, жертв, підозрюваних, а також широку спільноту та громадянське суспільство. Відзначається, що Директива 2017/541 «Про боротьбу з тероризмом», прийнята в 2017 р. після прискореного законодавчого процесу, криміналізує широкий спектр дій, пов'язаних з тероризмом, встановлює надто широке визначення тероризму і вимагає від держав включати до свого кримінального законодавства злочини, які часто нетісно пов'язані зі здійсненням терористичного акту [27].

25 травня 2018 р. для посилення співпраці ООН та ЄС у сфері боротьби з тероризмом сторони провели в Брюсселі свій перший політичний діалог з моменту створення в 2017 р. Контртерористичного управління ООН (United Nations Office of Counter-Terrorism UNOCT [112]). Діалог започаткував новий етап практичної співпраці, спрямований на посилення багатосторонньої координації зусиль у боротьбі з тероризмом та запобігання насильницькому екстремізму.

Необхідно відзначити, що 24 квітня 2019 р. з нагоди свого другого політичного діалогу на високому рівні між ЄС та ООН було підписано Рамкову програму ЄС та ООН у боротьбі з тероризмом [29], яка зміцнює партнерство ЄС-ООН у цій сфері, сприяє співробітництву щодо нарощування потенціалу для боротьби з тероризмом, запобігання та протидії насильницькому екстремізму (PCVE) в Африці, на Близькому Сході та в Азії, а також підтримці розвитку національних та регіональних планів протидії PCVE. Він також спрямований на підтримку жертв тероризму та зростаючої загрози з боку іноземних бойовиків-терористів шляхом створення системи Advanced Passenger Information/PNR (API/PNR) та рекомендацій щодо реабілітації та реінтеграції правопорушників тероризму.

Терористичний контент в Інтернеті становить невідкладну реальну загрозу європейській безпеці і вимагає швидкої реакції з боку законодавця ЄС. Тільки в січні 2018 р. в Інтернеті було поширено майже 700 матеріалів

офіційної пропаганди ІДІЛ, а з 2015 р. Інтернет-довідка Європолу повідомила про понад 60 000 прикладів терористичного контенту в Інтернеті [110]. Європейська комісія не повністю задоволена добровільними ініціативами в рамках ЄС, зокрема діяльність Інтернет-форуму ЄС, що був створений у 2015 р. – це об'єднання урядів, Європолу та технологічних компаній для боротьби з терористичним контентом та мовою ворожнечі в Інтернеті

Тому, Комісія вважає за необхідне прийняти єдині правила ЄС необхідні для подальшого стримування розповсюдження незаконного терористичного вмісту в Інтернеті. В травні 2021 р. Європарламент прийняв Регламент 2021/784 «Про розповсюдження терористичного контенту в Інтернеті» (Directive on the Dissemination of Terrorist Content Online), який надає національним органам повноваження примушувати онлайн-платформи видаляти нечітко визначений «терористичний» контент за дуже короткий термін (протягом години, після отримання розпорядження про видалення від компетентного органу) і без судового розгляду. Постанова спрямована на припинення поширення контенту терористами, які мають намір поширювати свої повідомлення, радикалізувати та вербувати послідовників, а також сприяти і спрямовувати терористичні дії. Регламент 2021/784 вступає в дію з 7 червня 2022 р. [35].

Ще у вересні 2018 р. Європейська комісія представила проект Регламенту щодо запобігання поширенню терористичного контенту в Інтернеті. Пропозиція ґрунтується на ініціативах на рівні ЄС щодо сприяння добровільній співпраці постачальників послуг у припиненні розповсюдження терористичного контенту в Інтернеті, і вона накладає значні зобов'язання на постачальників послуг хостингу ((HSP), що підкріплені значними штрафами. HSP визначаються як «постачальники послуг інформаційного суспільства, що зберігають інформацію, надану постачальником контенту та на його запит, а також у наданні збереженої інформації третім сторонам» [35]. Іншою необхідною умовою є те, що HSP надають послуги в Союзі, незалежно від місця їхнього головного офісу [98]. Проект регламенту рішуче підтримали як Франція, так і Німеччина.

Віце-президент Єврокомісії Маргарітіс Схінас (*Margaritis Schinas*) сказав журналістам: «З цими знаковими новими правилами ми припиняємо розповсюдження терористичного контенту в Інтернеті та перетворюємо Союз безпеки ЄС у реальність. Відтепер онлайн-платформи матимуть годину на те, щоб вилучити терористичний контент з Інтернету, гарантуючи, що такі атаки, як у Крайстчерчі, не можна використовувати для забруднення екранів і розумів. Це величезна віха в європейській антитерористичній і антирадикалізаційній відповіді» [111].

Регламент використовує визначення терористичних злочинів, викладені в Директиві 2017/541 про боротьбу з тероризмом, і використовує їх у превентивних цілях. Визначення терористичного контенту в Інтернеті стосується матеріалів, які:

- закликають когось вчинити або сприяти терористичним злочинам або брати участь у діяльності терористичної групи;
- підбурює або пропагує терористичні злочини, наприклад, прославляючи терористичні акти;
- надає інструкції щодо проведення атак.

До таких матеріалів належать тексти, зображення, звукозаписи, відеозаписи та прямі трансляції терористичних злочинів, які створюють загрозу подальшого вчинення таких правопорушень. Виняток склали матеріали, поширені з освітніми, журналістськими, художніми чи дослідницькими цілями або з метою підвищення обізнаності, не вважатимуться «терористичним вмістом» [35].

25 березня 2021 р. понад 60 організацій громадянського суспільства закликали депутатів Європарламенту проголосувати проти прийняття постанови. У відкритому листі вони вказали, що компроміс, детально викладений у ході переговорів, «все ще містить небезпечні заходи, які в кінцевому підсумку послаблять захист основних прав в ЄС. Це також може створити небезпечний прецедент для регулювання онлайн-контенту в усьому світі [111]». Їхня думка базується, зокрема, на наступних трьох аспектах:

- Ця Директива продовжує стимулювати онлайн-платформи використовувати автоматичні інструменти модерації вмісту, такі як фільтри завантаження;

- Відсутній незалежний судовий нагляд;
- Держави-члени можуть видавати накази про транскордонне вилучення без перевірок.

Віце-президент Європарламенту Марсель Колая (Marcel Kolaja), який був доповідачем у комітеті ІМСО, розкритикував цей документ, і зазначив, що : «Регламент дійсно може зміцнити позиції авторитарників. Європейські правозахисники, а також десятки неурядових організацій вказували на цю проблему протягом тривалого часу, але більшість політичних груп проігнорували наші попередження. Ми, ймовірно, побачимо, що Європа підриває свої фундаментальні цінності» [111].

9 грудня 2020 р. Комісія ухвалила новий антитерористичний порядок денний для ЄС, визначаючи шляхи подальших дій з протидії тероризму на рівні ЄС, прагнучи краще передбачати, запобігати, захищати та реагувати на терористичні загрози. Контртерористичний порядок денний є одним із результатів подальшого розвитку внутрішньої безпеки, основним компонентом «Стратегії Союзу безпеки ЄС», прийнятої Комісією в липні 2020 р.

Передбачити: виявлення вразливостей, нарощування потенціалу там, де найбільше потрібно;

- Запобігати: радикалізації на всіх рівнях;
- Захистити: підвищення безпеки, позбавлення терористів засобів діяльності, зміцнення зовнішніх кордонів;

- Відповідь: мінімізація впливу, дозвіл на судове переслідування, збільшення підтримки жертв [23].

24 липня 2020 р. Європейська комісія ухвалила нову Стратегію Союзу безпеки ЄС на період з 2020 по 2025 рр. Стратегія містить інструменти та заходи, які слід застосовувати у боротьбі з тероризмом та організованою злочинністю, від запобігання та виявлення гібридних загроз, підвищення

стійкості критичної інфраструктури, до зміцнення кібербезпеки та сприяння дослідженням та інноваціям в цій сфері.

Одним із чотирьох пріоритетів Стратегії Союзу безпеки є «Захист європейців від тероризму та організованої злочинності». Стратегія оголошує про прийняття «Програми боротьби з тероризмом» для ЄС разом із поновленими діями щодо запобігання та протидії радикалізації [23].

В червні 2021 р. Європейська комісія представила амбітний пакет законодавчих пропозицій щодо посилення правил ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (anti-money laundering and countering terrorism financing AML/CFT). Пакет також містить пропозицію щодо створення нового органу ЄС для боротьби з відмиванням грошей. Цей пакет є частиною зобов'язань Комісії щодо захисту громадян ЄС та фінансової системи ЄС відмивання грошей та фінансування тероризму. Метою цього пакету є покращення виявлення підозрілих транзакцій і діяльності, а також усунення лазівок, які використовуються злочинцями для відмивання незаконних доходів або фінансування терористичної діяльності через фінансову систему. Як нагадується в Стратегії Союзу безпеки ЄС на 2020-2025 роки вдосконалення системи ЄС для боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму також допоможе захистити європейців від тероризму та організованої злочинності.

Запропонований пакет складається з чотирьох законодавчих пропозицій:

- Положення про створення нового органу ЄС, який трансформуватиме нагляд за боротьбою з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму в ЄС;
- Положення про AML/CFT, що містить правила, в тому числі в галузі вивчення клієнтів і бенефіціарів власників;
- Шоста Директива щодо протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму («AMLD6»), замінює існуючу Директиву 2015/849/EU (четверта директива щодо протидії відмиванню коштів, зміненою п'ятою директивою щодо протидії відмиванню коштів), що містить положення, які

будуть транспоновані в національне законодавство, наприклад, правила про національні органи нагляду та підрозділи фінансової розвідки в державах-членах;

- Перегляд Регламенту 2015/847/ЄС дозволить відстежувати перекази криптоактивів [76].

Новий орган по боротьбі з відмиванням грошей (AMLA) на рівні ЄС буде центральним органом, із координування національних установ для забезпечення правильного та послідовного застосування приватним сектором правил ЄС. AMLA також підтримуватиме Підрозділи фінансової розвідки (Financial Intelligence Units FIUs) у покращенні їх аналітичного потенціалу щодо незаконних потоків і зробить фінансову розвідку ключовим джерелом для правоохоронних органів.

Пакет законів реалізує зобов'язання в «Плану дій щодо всеосяжної політики Союзу для запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму», який був прийнятий Комісією 7 травня 2020 р.

Отже, міжнародний тероризм є однією з найсерйозніших загроз європейській безпеці. Незважаючи на масштабні антитерористичні заходи в ЄС в цілому ситуація на континенті істотно не поліпшилася. До цього слід додати ще й посилення тіньових процесів кримінального характеру, які створюють підґрунтя для визрівання й каналізації терористичної ідеології і практики в Європі. Інтеграція терористичних, кримінальних і наркоутворень проявляється, зокрема, в діяльності колишніх іммігрантів, які підтримують терористичні осередки за рахунок коштів, отриманих від кримінальних оборудок, зокрема й торгівлі наркотиками.

3.2. Інституційно-правові засади формування і реалізації антитерористичної політики США

Однією з країн світу, яка неформально очолює боротьбу з міжнародним тероризмом, є Сполучені Штати Америки (далі – США). Суттєвих змін зазнало антитерористичне законодавство цієї країни після загальновідомих терактів 11 вересня 2001 р. Так, у жовтні цього ж року був прийнятий федеральний закон «Патріотичний акт» офіційна назва якого «Об'єднання та зміцнення Америки шляхом надання відповідних інструментів, необхідних для перехоплення та перешкоджання тероризму» (USA PATRIOT Act), який розширив можливості правоохоронних органів, спеціальних служб та органів національної безпеки щодо пошуку та спостереження у сфері запобігання тероризму:

- Посилити заходи США щодо запобігання, виявлення та судового переслідування міжнародного відмивання грошей та фінансування тероризму;
- Піддавати спеціальній перевірці іноземні юридичні особи, іноземні фінансові установи та види міжнародних операцій або типи рахунків, які піддаються кримінальному зловживанню;
- Вимагати від усіх відповідних елементів індустрії фінансових послуг повідомляти про потенційне відмивання грошей;
- Посилити заходи щодо запобігання використанню фінансової системи США в особистих цілях корумпованими іноземними чиновниками та сприяти репатріації викрадених активів громадянам країн, яким такі активи належать [47].

Ст. 201 і 202 Закону США PATRIOT додали комп'ютерні та терористичні злочини до переліку важких злочинів, у зв'язку з якими правоохоронці можуть вимагати судового наказу про прослуховування. Були розширені можливості електронного спостереження запідозрених в тероризмі: збільшено перелік даних, які повинен надавати провайдер на запит правоохоронних органів.

Критики американського «Патріотичного акту» звинувачували в тому, що деякі частини статуту є неконституційними або призводять до зловживань з

боку федеральних органів влади. Наприклад, порушення захисту конфіденційності, дозвіл обшуків без санкцій, відсутність вимоги про інформування об'єкту навіть після того, як обшук відбувся. Щоб розвіяти занепокоєння законодавців, які поставили під сумнів конституційність деяких положень цього закону, було вирішено, що 16 розділів і два підрозділи закону втрачають чинність до 31 грудня 2005 р. В оновленому варіанті закон був підписаний Джорджем Бушем аж в 2006 р., а з періодичними поправками діяв цей закон до 2015 р. [80].

Не останню роль у боротьбі з тероризмом відіграють інформаційні технології без яких неможливо уявити сучасне суспільство. Окремо слід виділити державну програму США з негласного збору інформації, яка передається каналами електрозв'язку – PRISM. Лише у 2010 р. завдяки PRISM було перехоплено та зібрано близько 1,7 млрд. телефонних перемовин та електронних повідомлень, а також близько 5 млрд. геолокаційної точок місцезнаходження власників мобільної техніки. Як тільки особа, що несе інтерес з боку органів поліції або держбезпеки, потрапляє до бази даних Palantir, інформація про неї відразу розповсюджується відповідним співробітникам. Слідчі мають можливість отримувати повідомлення про осіб, які підпадають під завчасно визначені параметри пошуку: раса, стать, вік, зріст тощо [52, с. 153].

2 червня 2015 р. Обама підписав схвалений Сенатом документ США FREEDOM «Акт про свободу» - це Закон, який замінив PATRIOT Act США та обмежив повноваження уряду збирати дані, що було значною мірою відповіддю на те, що Едвард Сноуден у 2013 р. оприлюднив урядову колекцію телефонних та інтернет-записів. Закон США «Про свободу» передбачає, що уряд може отримати доступ до таких даних лише після подання публічних запитів до Суду з нагляду зовнішньої розвідки США (FISA). Незважаючи на зазначені зміни, чинне антитерористичне законодавства США й досі містить багато спірних положень та постійно обговорюється в ЗМІ та в американському суспільстві.

Важливе значення у сфері протидії тероризму має також реалізація антитерористичних програм та ініціатив під егідою Державного департаменту США. Так, при цьому Департаменті функціонує Бюро з протидії тероризму та насильницькому екстремізму (Bureau of Counterterrorism and Countering Violent Extremism), яке займається розробленням скоординованих стратегій та підходів до боротьби з тероризмом за кордоном і забезпечує антитерористичне співробітництво міжнародних партнерів.

Організацією-попередником Бюро з протидії тероризму та насильницькому екстремізму було Управління з протидії тероризму, створене в 1972 р. за рекомендацією спеціального комітету, створеного президентом Річардом Ніксоном після теракту на Олімпіаді в Мюнхені. Комітет визначив, що в Держдепартаменті потрібен офіс для забезпечення повсякденної координації боротьби з тероризмом і розробки політичних ініціатив і відповідей для уряду США. У 1985 році Управління з протидії тероризму стало Управлінням координації протидії тероризму, а в 2012 році – Бюро з протидії тероризму.

Після 11 вересня 2001 р. президент Джордж Буш, видавши Указ № 13354 [28], а Конгрес Сполучених Штатів (США), прийнявши Закон «Про реформу розвідки та запобігання тероризму» (IRTPA) 2004 р., реформував розвідувальні органи з особливим акцентом на розвідку, пов'язану з тероризмом. Ці основні документи визначають головну мету та завдання Національного антитерористичного центру (National Counterterrorism Center NCTC), який почав працювати в 2004 р.

Сьогодні NCTC проводить аналіз, веде базу даних відомих і підозрюваних терористів, ділиться інформацією та проводить стратегічне оперативне планування. NCTC укомплектовано з понад 1000 співробітників, 40% працівників NCTC представляють приблизно 20 різних департаментів і агенцій —розвідки, внутрішньої безпеки та правоохоронних органів. Директор NCTC (D/NCTC) призначається Президентом і затверджується Сенатом та підпорядковується Директору національної розвідки США (DNI). Крістін

Абізайд склала присягу як директор Національного антитерористичного центру 29 червня 2021 р. Вона є восьмим директором, затвердженим Сенатом, і першою жінкою, яка очолює антитерористичний центр США [120].

Президент Барак Обама 1 травня 2011 р. коли Команда морських котиків США знайшла найбільш переслідувану людину на земній кулі та вбила його (Усами бен Ладена) сказав, що «Як країна, ми ніколи не будемо терпіти загрозу нашій безпеці, і не будемо стояти склавши руки, коли наших людей вбивають. Ми будемо невблаганно захищати наших громадян і наших друзів і союзників. Ми будемо вірні цінностям, які роблять нас такими, якими ми є. І в такі ночі, як ця, ми можемо сказати тим сім'ям, які втратили близьких через терор Аль-Каїди: Справедливість перемогла» [81]. А вже 29 червня 2011 р. Білий дім оприлюднив «Національну стратегію боротьби з тероризмом» як частину стратегії національної безпеки президента.

Основна увага в стратегії боротьби з тероризмом зосереджена на мережі, яка становить найбільш пряму і значну загрозу для Сполучених Штатів — Аль-Каїди, її філій та прихильників. Стратегія визнає, що є численні країни та групи, які підтримують тероризм, щоб протистояти інтересам США, включаючи Іран, Сирію, Хезболлу та ХАМАС, уряд США буде використовувати весь спектр інструментів зовнішньої політики, щоб захистити країну від цих загроз. Також в документі чітко визначені заходи, які будуть здійснені проти Аль-Каїди: запобігати придбанню або придбання або розробки зброї масового знищення терористами; ліквідація баз «Аль-Каїди», які вони використовують для підготовки, планування та проведення нападів; протидія ідеології Аль-Каїди та її спробам виправдати насильство; позбавлення «Аль-Каїди» та її філій їхніх засобів, включаючи незаконне фінансування, матеріально-технічну підтримку та онлайн-комунікації [81].

Наприкінці 2018 р. Президент США Дональд Трамп затвердив «Національну стратегію боротьби з тероризмом» (це перший новий комплексний документ з 2011 р.), яка втілює в собі новий еволюційний підхід у процесі стабілізації рівня терористичних актів і знешкодження терористичної

загрози в усьому світі та на теренах Америки. У стратегії наголошується на використанні всіх американських інструментів для запобігання та протидії тероризму, посилення військових підходів і при цьому новий акцент на невійськових можливостях. Тобто центральна мета стратегії спрямована на захист американських свобод і непохитність у зобов'язанні перемогти всіх, хто застосовує насильство, намагаючись знищити, дестабілізувати чи погіршити стан суспільства [52, с. 151].

Цей документ значною мірою продовжує політику адміністрації Обама щодо запобігання та протидії терористичній загрозі, однак, на жаль, дії та риторика самого президента Трампа часто суперечать такому підходу. Він нападав і зневажав ключових партнерів і союзників у боротьбі з тероризмом. А також за межами цієї стратегії президент Трамп відхилив низку ключових заходів, запроваджених адміністрацією Обама, спрямованих на боротьбу з тероризмом і боротьбу з рушійними силами насильницького екстремізму, які призводять до тероризму як всередині країни, так і за кордоном. Наприклад, адміністрація Обама встановила чіткі правила застосування ударів безпілотників. Президент Обама наголошував на зборі розвідувальних даних і націлюванні, що дозволило йому зменшити терористичні загрози, принаймні намагаючись мінімізувати загибель мирних жителів і шкоду, які можуть використовуватися терористами для вербування. Також адміністрація Обама відкинула застосування катувань як неефективні та аморальні [106].

Дії та риторика президента Трампа щодо тероризму робили країну менш безпечною в довгостроковій перспективі: він не бачить різниці між терористами та громадами, які живуть на рубіжних територіях у боротьбі з тероризмом. Зрештою, це збільшує ризик радикалізації людей і ускладнює співпрацю з громадами для запобігання тероризму. Його неодноразове очорнення мусульман зменшує ймовірність того, що громадські та релігійні лідери будуть виступати партнерами в роботі з урядом щодо запобігання насильницькому екстремізму. Злочини на ґрунті ненависті, спрямовані проти мусульман, залишалися на високому рівні під час кампанії та президентства

президента Трампа. Крім того, Трамп продовжує пов'язувати терористичну загрозу виключно з ісламом і мусульманами, підриваючи зусилля по боротьбі з тероризмом і призводить до неефективної політики. Його небажання розрізняти терористів і законслухняних мусульман, які становлять більшість мусульман у Сполучених Штатах і в усьому світі, посилює терористичні наративи про те, що Сполучені Штати знаходяться у стані війни з ісламом [106].

Загалом, уряд США проводить антитерористичні заходи в 85 країнах, значно розширюючи цю війну по всьому світу, і ця діяльність часто посилювала локальні конфлікти та сприяла авторитаризму та незаконній вигоді. Крім цього, дослідження Центру стратегічних і міжнародних досліджень США (CSIS) показали, що кількість терористичних атак і змов у Сполучених Штатах зросла за останні роки. У 2020 р. ця цифра досягла найвищого рівня за щонайменше чверть століття: 94 % інцидентів були скоєні особами, які зосереджені на внутрішніх проблемах (порівняно з 5%, тих, що надихнула салафітсько-джихадистська ідеологія). Тим не менш, антитерористична політика США зосереджувала свою увагу після 11 вересня на протидії іноземним загрозам салафітських джихадистів і внутрішніх терористів, що були завербовані такими групами, як Аль-Каїда та Ісламська держава[79].

Тому, для розв'язання окреслених проблем, новий Президент США Джозеф Байден підписав «Національну стратегію протидії внутрішньому тероризму» (далі – Стратегія), що була представлена адміністрацією Білого дому 15 червня 2021 р., перший документ такого роду в історії Сполучених Штатів Америки. За висновками зарубіжних експертів, переломним моментом, який спонукав федеральний уряд звертати більше уваги на внутрішній тероризм, став напад правих екстремістів на символ американської демократії – Конгрес США, який відбувся у січні 2021 р. Ця безпрецедентна подія, що була прирівняна до терористичних атак 11 вересня 2001 р., змусила владу усвідомити необхідність перегляду підходів до антитерористичної політики. Підготовці Стратегії передувало проведення комплексного огляду зусиль уряду США щодо боротьби з внутрішнім тероризмом, який президент Джозеф Байден

відразу після інавгурації доручив здійснити своїй перехідній групі з питань національної безпеки. Цю групу очолювала Е Евріл Хейнс, яка у січні 2021 р. була призначена Директором національної розвідки США [69].

В документ закріплюється, що насильницькі екстремісти на расовій або етнічній основі, які виступають за перевагу білої раси, і антиурядові насильницькі екстремісти, становлять «найбільшу смертельну загрозу» для Сполучених Штатів [32]. Стратегія не просуває і не виступає за будь-які зміни в існуючому визначенні внутрішнього тероризму, яке було кодифіковано в законі з 2001 р. «Внутрішній тероризм - це діяльність, яка небезпечна для життя людей, яка порушує кримінальне законодавство Сполучених Штатів або будь-якого штату. Має на меті залякування чи примус мирного населення, вплив на політику уряду шляхом залякування чи примусу, або вплив на поведінку уряду шляхом масового знищення, вбивства або викрадення, та відбуваються переважно в межах територіальної юрисдикції Сполучених Штатів» [22].

Стратегія будується навколо чотирьох основних напрямів:

Перший напрям — розуміння та обмін інформацією про внутрішній тероризм — має на меті покращити дослідження та аналіз тенденцій внутрішнього тероризму;

Другий— запобігання вербування та мобілізації населення до насильства та тероризму — спрямований на підвищення стійкості громади та індивідів до насильства та дезінформації, у тому числі за допомогою цифрової та інформаційної грамотності;

Третій— протидія та стримування внутрішньої терористичної діяльності — включає збільшення фінансування персоналу Міністерства юстиції та Федерального бюро розслідувань (ФБР);

Останній напрям — боротьба з тими, хто довго вносить свій внесок у внутрішній тероризм — закликає федеральний уряд і громадянське суспільство боротися з довгостроковими факторами, які формують середовище, в якому може продовжуватися внутрішній тероризм, — такими як расизм і фанатизм, насильство з використанням зброї, дезінформація, і політична поляризація —

або її запобігання — наприклад, громадянська освіта, громадська активність, економічне відновлення та розвиток, а також віра в демократичні інститути [22].

Також, необхідно відзначити, що після 11 вересня контакти між офіційними особами США та ЄС з питань поліцейської, судової та прикордонної політики суттєво зросли. Було досягнуто низку угод між США та ЄС; до них належать домовленості щодо обміну інформацією між Сполученими Штатами та поліцією та судовими органами ЄС, договори між США та ЄС про екстрадицію та взаємну правову допомогу, а також угоди щодо безпеки контейнерів та даних про пасажирів авіакомпаній. Крім того, Сполучені Штати та ЄС співпрацюють, щоб приборкати фінансування тероризму, посилити транспортну безпеку та подолати феномен іноземних бойовиків.

Тим не менш, у співробітництві США та ЄС залишаються певні проблеми. Серед найпомітніших і давніх проблем є конфіденційність і захист даних. Переговори щодо кількох угод про обмін інформацією між США та ЄС, від інформації, що стосується відстеження фінансових даних терористів, до обміну інформацією про пасажирів авіакомпаній, були ускладнені через занепокоєння ЄС щодо того, чи зможуть Сполучені Штати гарантувати достатній рівень захисту особистих даних європейських громадян. Занепокоєння ЄС щодо гарантій та практики захисту даних США ще більше посилювалися через несанкціоноване розкриття програм спостереження Агентства національної безпеки США (АНБ) у середині 2013 р. та подальші звинувачення в діяльності США зі збору інформації в Європі [107].

Загроза тероризму для Європи та США різко зросла в 2015 році, коли ІДІЛ відійшов від свого «ближнього ворога» в Сирії і почав атаки далі, зокрема в Парижі. Атаки поставили боротьбу з ІДІЛ на перше місце у внутрішньому порядку денному по обидва боки Атлантики. У лютому 2015 р. відповідні служби США підписали дві нові угоди з Європолем щодо протидії нелегальній міграції та іноземним бойовиками-терористами. Це забезпечило платформу для

обміну інформацією щодо осіб, які забезпечують вербування та переправлення іноземних бойовиків, а також джерел їх фінансування.

ЄС і США також поглибили свій діалог щодо співробітництва у сфері безпеки, включаючи перегляд чутливих тем, таких як реєстри імен пасажирів. США відкоригували свою програму безвізового режиму, щоб виключити європейців, які відвідували Ірак чи Сирію протягом останніх п'яти років. Тим часом на початку року США пом'якшили свою політику щодо реагування на викрадення, щоб дозволити діалог, але не переговори, з терористами, а також відкрили двері для приватної виплати викупу [108].

На тлі постійних роздумів про уроки, отримані за два десятиліття після 11 вересня 2001 р., швидке захоплення Талібаном усіх великих міст в Афганістані повернуло терористичну організацію в центр світової уваги. Відновлення контролю над країною з набагато більшою швидкістю, ніж очікувалося, після оголошення США про те, що всі американські війська будуть виведені з Афганістану до 31 серпня 2021 р., застала міжнародну спільноту зненацька.

За два роки до 11 вересня 2001 р. «Талібан» був визнаний Організацією Об'єднаних Націй терористичною організацією та притулком для терористів, зокрема Усами бен Ладена. Діючи відповідно до глави VII Статуту ООН, Резолюція Ради Безпеки ООН № 1267 від 1999 р. наклала на всі держави низку зобов'язань протидіяти Талібану, включаючи заморожування коштів та інших фінансових ресурсів, що належать талібам. Резолюція також вимагла від держав заборонити будь-яким літакам, що належать або експлуатуються Талібаном, виліт або приземлення на їх території [37]. Подальші санкції були введені в 2000 р. згідно з Резолюцією № 1333 РБ ООН, включаючи заборону на продаж або надання зброї Талібану, надання технічної, фінансової або навчальної допомоги талібам для військової діяльності та заборону на поїздки для високопоставлених посадових осіб Талібану [18].

Як підкреслюється в резолюціях, в основі режиму санкцій проти Талібану лежала «глибока стурбованість триваючими порушеннями міжнародного гуманітарного права та прав людини, зокрема дискримінація жінок і дівчат», а

також продовження «Талібаном» «укриття та навчання терористів і планування» терористичних актів» [18]. Крім того, на думку доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника, Міжнародного центру боротьби з тероризмом в Гаазі (ІССТ) Джулі Коулман (Julie Coleman) та Тетяни Мехра (Tanya Mehra) обидві резолюції підкреслюють переконання, що «придушення міжнародного тероризму має важливе значення для підтримки міжнародного миру та безпеки» [93]. Ці занепокоєння залишаються такими ж актуальними в 2021 р., як і в 2001 р., тому дуже важливо, щоб будь-яка відповідь талібам була спрямована на те, щоб територія Афганістану не використовувалася для укриття терористичних груп.

Окрім цього, у червні 2021 року, у доповіді ООН відзначалося: «значна частина керівництва Аль-Каїди проживає в прикордонному регіоні Афганістану та Пакистану [...] Велика кількість бойовиків Аль-Каїди та інших іноземних екстремістських елементів приєдналися до Талібан та знаходяться в різних частинах Афганістану. [...] Зв'язки між двома групами залишаються тісними, базуються на ідеологічному співвідношенні, відносинах, сформованих через спільну боротьбу та змішані шлюби» [93]. Незважаючи на обіцянки припинити співпрацю з терористичними угрупованнями, Талібан підтримував свої зв'язки з Аль-Каїдою, часто через «мережу Хаккані»², визначену в 2012 р. як ТО та лідер якої Сіраджуддін Хаккані є заступником лідера Талібану. За його голову уряд США дає винагороду в 10 млн. доларів за програмою ««Винагороди за справедливість» («Rewards for Justice»), що продовжує залишатися одним із найцінніших активів уряду США в боротьбі з міжнародним тероризмом [117]. Програму, створено на базі закону «Про боротьбу з міжнародним тероризмом» 1984 р. [93], керує Бюро дипломатичної безпеки Державного департаменту США.

У лютому 2020 р. Хаккані опублікував у *New York Times* статтю «Чого хочемо ми, таліби», яка ілюструє, наскільки взаємопов'язані ці дві терористичні

---

² це сунітська ісламістська бойова організація, заснована Джалалуддіном Хаккані, який виступив як провідний афганський полководець і командир повстанців під час антирадянської війни. Хаккані вважаються найбільш смертоносною та найдосконалішою повстанською групою, яка націлена на війська США.

групи. Він зазначив, що «Я впевнений, що, звільнені від іноземного панування та втручання, ми разом знайдемо шлях до побудови ісламської системи, в якій усі афганці мають рівні права, де права жінок, надані ісламом, — від права на освіту до права працювати — захищені, і де заслуги є основою рівних можливостей» [86]. У світлі цих тривалих зв'язків між Талібаном і терористичними угрупованнями існує цілком реальна і навіть ймовірна можливість того, що Афганістан знову стане притулком для терористичних організацій, які прагнуть здійснювати міжнародні напади. Ігнорування цієї загрози становить значний ризик для міжнародної спільноти.

Це стало можливим в результаті дворічних перемовин США та Талібаном, в лютому 2020 р. було підписано угоду, за якою США погодилися вивести свої сили з Афганістану протягом 14 місяців в обмін на обіцянку Талібану не дозволити Афганістану стати безпечним притулком для терористів і брати участь у внутрішньо афганських мирних переговорах, які включали припинення вогню з урядом. Ці переговори були першими офіційно визнаними двосторонніми переговорами після 11 вересня 2001 р. між урядом США та талібами, і, таким чином, вони першими надали талібам легітимність як діяча на міжнародній арені.

Угода не зобов'язувала Талібан засуджувати Аль-Каїду, визнавати свою відповідальність за напади 2001 року або вживати активних військових чи правоохоронних дій проти них. У ньому містилося лише слабке зобов'язання Талібану «не співпрацювати з міжнародними терористичними групами чи окремим особам і не дозволяти їм вербувати, навчати, збирати кошти... транзитом через Афганістан» або використовувати афганські паспорти [94].

Під час своєї президентської кампанії колишній віце-президент Джо Байден звинуватив Трампа в тому, що він веде Сполучені Штати і світ до руйнування своєю зовнішньою політикою «Америка перш за все». Байден пообіцяв відновити американське лідерство, зміцнити демократичні норми в усьому світі та інвестувати в ліберальний міжнародний порядок. Коли він вступив на посаду, Талібан досягав успіху проти Кабула, Аль-Каїда

користувалася безпечним притулком у Пакистані, і коментатори відкрито задавалися питанням, як довго протримається афганський уряд до краху. Судячи з серйозності ситуації, ставок і риторики Байдена про американське лідерство та міжнародні норми, можна було очікувати, що він відмовиться від мирної угоди Трампа з Талібаном і знову візьме на себе зобов'язання досягти міцного миру в Афганістані. Натомість він незрозумілим чином вирішив виконати угоду після короткої затримки. За оцінкою професора практики міжнародних відносин Джорджтаунського університету Пола Д. Міллера (Paul D. Miller), не було жодних переконливих причин для виведення військ, які залишилися в Афганістані в 2021 р. Американські війська не дозволили б Талібану захопити країну і дати безпечний притулок Аль-Каїді. Вони допомагали навчати афганську армію та підтримувати її в боротьбі проти спільних ворогів американців і афганців. Лише 64 американських військовослужбовця загинули в боях за останні шість років — менше одного на місяць. Не було великого антивоєнного руху та значного внутрішньополітичного тиску, щоб припинити військове розміщення там. Військова присутність США в Афганістані була стійкою та стратегічно життєвоважливою [94].

«Вивести, запропонувавши мирні зусилля, а потім звинувачувати афганців у тому, що вони не досягли миру, є також хорошим прикриттям для відходу», — сказав Ентоні Кордесман (Anthony Cordesman), експерт із Близького Сходу з Центру стратегічних і міжнародних досліджень (the Center for Strategic and International Studies) [97].

Хоча під час прес-конференції Талібан намагався вгамувати побоювання, заявивши, що кожен, хто працював з афганським урядом, США чи НАТО, буде амністований, конфіденційна доповідь Норвезького центру глобального аналізу (Norwegian Center for Global Analyses) RHIPTO, який надає розвідувальні дані ООН, вказує на те, що Талібан продовжує вести чорний список осіб, які співпрацювали з США або іншими іноземними силами. «Існує велика кількість осіб, які зараз є мішенню Талібану, і загроза є чітко окресленою», - сказав BBC

Крістіан Неллеманн (Christian Nellesmann), що очолює групу, яка стоїть за звітом [74]. Все це вказує на те, що Талібан не планує виконувати свої обіцянки щодо захисту прав людини серед своїх громадян.

Внаслідок посилення насильства кількість афганців, які тікають, величезна. Майже 400 000 афганців є внутрішньо переміщеними особами, з яких 80% відсотків становлять жінки та діти. Незважаючи на останні події, шість країн ЄС наполягають на продовженні примусової депортації афганців до Афганістану проти рекомендацій Агентства ООН у справах біженців про неповернення [97].

У той час як виведення США та їх союзників піддається жорсткій критиці, наслідки того, що таліби взяли під свій контроль Афганістан, стають до болю очевидними. Перш за все для афганського народу, їхні можливості надання притулку в сусідніх країнах суттєво обмежені, оскільки всі, крім Таджикистану, відмовляються від будь-якого широкомасштабного або тривалого прийому біженців. Ландшафт джихаду також став ще більш розмитим і складним. Усі держави мають зобов'язання у запобіганні та придушенні тероризму, але незважаючи на загрозу, яку Талібан створює регіональній безпеці, очевидно, що декілька регіональних країн підтримували тісні зв'язки з Талібаном через геополітичну чи економічну вигоду. Загрозу, яку представляє Талібан для регіону, не слід ані недооцінювати, ані перебільшувати, щоб виправдати введення державами владних заходів безпеки. Враховуючи, що економічні та геополітичні міркування можуть затьмарити проблеми безпеки, важливо, щоб була зроблена належна оцінка загрози [93].

Адміністрація президента Джо Байдена досі не представила нову стратегію щодо Афганістану. При цьому Білий дім поки ніяк не реагує на прагнення талібів до налагодження відносин.

Водночас Вашингтон, як і Брюссель, побоюється, що терористичні організації можуть вкоренитися на території Афганістану і звідти безперешкодно планувати та координувати атаки на західний світ. Нині США,

схоже, насамперед зайняті переосмисленням своїх відносин із Пакистаном, який у Вашингтоні досі вважається стратегічним партнером [55].

Протягом 20 років США брали участь у «Глобальній війні з тероризмом», головним чином в Іраку та Афганістані, уряд фінансував цю війну за рахунок позикових коштів, а не через альтернативні засоби, такі як підвищення податків або випуск військових облігацій. Таким чином, витрати на війну після 9/11 включають не тільки витрати, понесені на операції, обладнання та персонал, але й витрати на відсотки за цим боргом. З 2001 року ці процентні виплати зростали, в результаті чого все більше і більше доларів платників податків витрачаються на виплату відсотків, а не спрямовуються на більш продуктивне використання.

Окрім цього, варто також зазначити, у дослідженні Університету Брауна «Витрати на війну» йдеться, що федеральні витрати Сполучених Штатів на війну в Афганістані, включаючи минулі та майбутні витрати, відсотки та допомогу ветеранам, становлять приблизно 2,261 трильйона доларів.

Більшість коштів, що виділялися урядом США в Афганістан були спрямовані на озброєння сил безпеки в обох країнах. Значна частина грошей, виділених на гуманітарну допомогу та відбудову громадянського суспільства, була втрачена через шахрайство, марнотратство та зловживання [73].

Ця вартість не включає міжнародні витрати, оскільки багато країн-партнерів також вкладали багатомільярдні інвестиції. До таких країн належать Канада, Великобританія, Франція, Італія, Данія, Польща, Австралія, Німеччина та Іспанія.

Ці загальні витрати, що міжнародне співтовариство витратило склало понад 300 мільйонів доларів на день на війну з 2001 р., або 50 000 доларів на кожного громадянина Афганістану, який зараз проживає в країні. Це більш ніж у 100 разів перевищує середньорічний дохід афганця. Ці величезні витрати не призвели до стабільності чи безпеки в Афганістані [73, с. 1].

Отже, система протидії тероризму США характеризується широкою законодавчою базою, що повністю забезпечує функціонування правоохоронних

та розвідувальних органів у цій сфері. Антитерористичне законодавство США почало активно розвиватися після терактів 11 вересня 2001 р. Новий федеральний закон «Патріотичний акт» 2001 р. суттєво розширив повноваження спецслужб та правоохоронних органів у сфері боротьби з тероризмом, що в подальшому стало причиною багатьох скандалів, пов'язаних зі стеженням як за власними громадянами, так і за представниками іноземних держав. Окрім цього, антитерористичне законодавство постійно переглядається й удосконалюється, а система державних установ з протидії тероризму досить розгалужена, добре фінансується та ефективно координується спеціальними міжвідомчими органами. Антитерористична система США повністю відповідає поставленими перед нею стратегічними цілями:

- 1) запобігання терактам;
- 2) обмеження використання зброї масового ураження у терористичних цілях;
- 3) заборона будь-якої допомоги та фінансування тероризму;
- 4) створення перешкод для терористичних організацій у контролі за певною територією.

ВИСНОВКИ

За останні десятиліття міжнародний тероризм перетворився на одну з глобальних проблем сучасності, що дестабілізує загальну ситуацію в світі. Тероризм все більше загрожує безпеці країн та їх громадянам, тягне за собою значні політичні, економічні та морально-психологічні наслідки, спричиняє сильний психологічний вплив на населення, забирає життя багатьох людей.

За останні роки відбувається нарощування терористичної діяльності. При цьому розширюються її масштаби, стає складнішим характер, зростає чисельність терактів, стають різноманітнішими їх форми, об'єкти та цілі. Терористична діяльність розрахована, насамперед, на особливості масової свідомості, на її готовність сприймати існуючу реальність не тільки зважаючи на неповторність подій, але й з урахуванням можливостей засобів масової комунікації доводити до свідомості населення справжні масштаби трагедії.

Оскільки, міжнародне співтовариство в рамках ООН, не може дійти згоди щодо визначення тероризму, цей термін у політичному дискурсі часто замінювали більш широким і ще більш розпливчастим поняттям таким як «насильницький екстремізм». Той факт, що ООН досі не спромоглася досягти загальноприйнятого юридичного визначення тероризму, часто наводять як доказ того, що неможливо знайти достатньо гарне наукове визначення. Однак ця неспроможність ООН більше пов'язана з позиціями, які займають члени Організації Ісламської Конференції (ОІК – тепер перейменована в Організацію Ісламського Співробітництва) і, меншою мірою, Ліги арабських держав (ЛАД), щодо Палестини та Кашміру, ніж з певною внутрішньою проблемою з самою концепцією тероризму. Обструкція ОІК та ЛАД у юридичному комітеті Генеральної Асамблеї ООН не завадила іншим, у тому числі регіональним організаціям, шукати та досягати більшого консенсусу щодо цього явища. Існує, наприклад, Рамкове рішення Європейського Союзу «Про боротьбу з тероризмом» від 13 червня 2002 р., який втратив чинність в 2017 р.,

терористичними вважає дії, які можуть завдати серйозної шкоди будь-якій країні чи міжнародній організації з метою:

1. серйозного залякування населення;
2. неправомірного примушування уряду чи міжнародної організації до виконання будь-якої дії чи утримання від неї;
3. серйозної дестабілізації або руйнування фундаментальних політичних, конституційних, економічних або соціальних структур країни чи міжнародної організації.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники виділяють ряд сучасних тенденцій розвитку міжнародного тероризму:

- Зменшення смертності, що є віддзеркаленням зменшення впливу тероризму.
- Рівень терористичної активності продовжує падати на Близькому Сході та в Південній Азії, однак з'являтися нові регіони в яких посилюються терористичні загрози. Найбільш помітними з них є поширення афілійованих (приєднаних) груп ІДІЛ у країнах Африки на південь від Сахари.
- Поява ультраправого тероризму в Західній Європі та Північній Америці.
- Через 20 років після 11 вересня загроза тероризму стала більш різноманітною, розсіяною та децентралізованою, ніж будь-коли раніше.
- Міжнародний тероризм піднявся на перше місце в порядку денному безпеки після 11 вересня, що призвело до постійно розширюваної міжнародно-правової бази, значних інвестицій.
- Ширше визнання ролі жінок і важливості гендеру в терористичних наративах і структурах терористичних організацій.
- Збільшення кількості іноземних бойовиків-терористів (foreign terrorist fighters FTF).
- Діяльність терористичних організацій призводить до зростання відчуття незахищеності та невпевненості серед населення.
- Вдосконалюються методи фінансування тероризму.

- Використання терористичними організаціями нових технологій та розширення активності в кіберпросторі.

Протидія тероризму в сучасному міжнародному праві здійснюється у двох напрямках:

1. укладання міжнародних договорів з різних аспектів цієї діяльності;
2. участь держав у міжнародних організаціях, що спеціалізуються на протидії тероризму (ООН, Інтерпол, Європол та ін.).

Зараз існує величезна кількість окремих резолюцій ООН щодо боротьби з тероризмом, які вимагають або заохочують уряди посилювати свої антитерористичні можливості або іншим чином боротися з загрозою. Центральним суб'єктом в сфері протидії злочинності на міжнародному рівні вважається Організація Об'єднаних Націй (далі – ООН). ООН було розроблено 16 угод, спрямованих проти міжнародного тероризму, величезна кількість окремих резолюцій ООН, які вимагають або заохочують уряди посилювати свої антитерористичні можливості або іншим чином боротися з загрозою. Сюди входить також понад сорок документів, прийнятих лише Радою Безпеки за останні два десятиліття. Серед них варто виокремити основні:

- Конвенція про злочини та деякі інші акти, які здійснюються на борту повітряних суден 1963 р. («Токійська конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р. («Гаазька конвенція»).
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. («Монреальська конвенція»)
- Конвенція про запобігання і покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема дипломатичних агентів 1973 р.
- Міжнародна конвенція про боротьбу з захопленням заручників 1979 р.
- Конвенція про фізичний захист ядерного матеріалу 1980 р.
- Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден, підписана в Гаазі 16 грудня 1970 р.

- «Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом» 1997 р.
- «Міжнародну конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму»
«Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму» 2005 р.

Міжнародне право забезпечує основу, в рамках якої здійснюється національна антитерористична діяльність і яка дозволяє державам ефективно співпрацювати одна з одною у запобіганні тероризму та боротьбі з ним. Ця структура включає інструменти, що стосуються конкретних аспектів боротьби з тероризмом, поряд з іншими міжнародними документами, розробленими для міжнародного співробітництва в кримінальному праві, захисту прав людини або біженців або встановлення законів війни, які забезпечують ширший контекст, в якому відбувається контртерористична діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно – правові документи

1. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций, утвержденная Резолюцией шестидесятой сессии Генеральной Ассамблеи ООН 60/288 от 08.09.2006 г URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/60/288> (дата звернення: 06.08.2021)

2. Глобальная контртеррористическая стратегия. Организации Объединенных Наций: седьмой обзор. Семьдесят пятая сессия Пункт 123 повестки дня Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций URL: <https://digitallibrary.un.org/record/3930201?ln=ru#record-files-collapse-header> (дата звернення: 06.10.2021)

3. Двенадцатый доклад Генерального секретаря об угрозе, создаваемой ИГИЛ (ДАИШ) для международного мира и безопасности, и о спектре усилий Организации Объединенных Наций по оказанию поддержки государствам-членам в борьбе с этой угрозой. Совет Безопасности. Distr.: General 29 January 2021 Russian. URL: <https://undocs.org/ru/S/2021/98> (дата звернення: 09.11.2021)

4. Директива (ЄС) 2015/849 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2015 року. Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, що вносить зміни до Регламенту (ЄС) № 648/2012 Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради і Директиви Комісії 2006/70/ЄС. URL: [https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20\(EU\)%202015_UA.htm](https://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2016/20160516/DIRECTIVE%20(EU)%202015_UA.htm) (дата звернення: 14.11.2021)

5. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843 від 30 травня 2018 року Про внесення змін до Директиви (ЄС) 2015/849 про

запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму та про внесення змін до директив 2009/138/ЄС і 2013/36/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text (дата звернення: 06.09.2021)

6. Про боротьбу з тероризмом. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 25, ст.180 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 06.10.2021)

7. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму». Варшава, 16 травня 2005 р.) 994_712 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 06.11.2021)

8. Конвенция о правонарушениях и некоторых других действиях, совершенных на борту воздушного судна (Токио, 14 сентября 1963 г.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_244#Text (дата звернення: 06.08.2021)

9. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму Нью-Йорк, 9 грудня 1999 р. (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом N 149-IV (149-15) від 12.09.2002) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 06.08.2021)

10. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 06.09.2021)

11. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом Нью-Йорк, 15 грудня 1997 р. (Про приєднання із застереженням до Конвенції див. Закон N 2855-III (2855-14) від 29.11.2001) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 06.08.2021)

12. Рамкове Рішення Ради від 13 червня 2002 року про європейський ордер на арешт та процедури передачі правопорушників між державами-членами (2002/584/ЮВС) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b17#Text (дата звернення: 06.08.2021)

13. Резолюция 1373 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4385-м заседании, 28 сентября 2001 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_854#Text (дата звернення: 06.08.2021)
14. Резолюция 2178 (2014), принятая Советом Безопасности на его 7272-м заседании 24 сентября 2014 года. СБ ООН URL: [https://www.undocs.org/ru/S/RES/2178%20\(2014\)](https://www.undocs.org/ru/S/RES/2178%20(2014)) (дата звернення: 06.11.2021)
15. Резолюция 49/60 Генеральной Ассамблеи от 9 декабря 1994 года, Меры по ликвидации международного терроризма. URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/49/60> (дата звернення: 06.11.2021)
16. Резолюция 60/288, принятая ГА ООН 8 сентября 2006 г. Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/60/288> (дата звернення: 06.11.2021)
17. Резолюция СБ ООН 1373 (2001), принятая Советом Безопасности на его 4385-м заседании, 28 сентября 2001 года URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_854#Text (дата звернення: 06.11.2021)
18. Резолюція 1333 (2000), ухвалена Радою Безпеки на її 4251-му засіданні, 19 грудня 2000 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_677#Text
19. Резолюція 1456 (2003), ухвалена Радою Безпеки на її 4688-му засіданні, 20 січня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_b22#Text
20. СБ ООН. Угрозы международному миру и безопасности, создаваемые террористическими актами. S/RES/2178 (2014) URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ru/s/res/2178-%282014%29> (дата звернення: 06.11.2021)
21. Семьдесят первая сессия Пункт 118 повестки дня Глобальная контртеррористическая стратегия Организации Объединенных Наций Потенциал системы Организации Объединенных Наций по оказанию государствам-членам поддержки в осуществлении Глобальной

контртеррористической стратегии Организации Объединенных Наций Доклад Генерального секретаря. 60 с. URL: <https://undocs.org/ru/A/71/858>

22. 18 U.S. Code § 2331 – Definitions. 2001
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2331>

23. Communication from The Commission To The European Parliament, The European Council, The Council, The European. Economic And Social Committee And The Committee Of The. Regions. A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. Brussels, 9.12.2020. COM(2020) 795 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po-2020-9031_com-2020_795_en.pdf (Last accessed: 25.10.2021)

24. Council Framework Decision of 13 June 2002 on combating terrorism. No longer in force, Date of end of validity: 19/04/2017; Repealed and replaced by 32017L0541. Latest consolidated version: 09/12/2008. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2002/475/oj (Last accessed: 25.10.2021)

25. Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. Warsaw, 16 May 2005. Official Journal of the European Union. L 159/3. 22.6.2018. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22018A0622(01)&from=EN) (Last accessed: 25.10.2021)

26. CTED. Launch of CTED global research network 2019. URL: https://www.start.umd.edu/sites/default/files/files/CTED_Research_Network_Launch_Report.pdf (Last accessed: 09.09.2021)

27. Directive (EU) 2017/541 Of the European Parliament and of The Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&from=EN> (Last accessed: 02.09.2021)

28. Executive Order 13354 National Counterterrorism Center 27 August 2004 URL: https://www.dni.gov/files/NCTC/documents/RelatedContent_documents/eo13354.pdf (Last accessed: 02.09.2021)
29. Framework on counter-terrorism between The United Nations and The European Union. 2019. URL: https://eeas.europa.eu/sites/default/files/2019042019_un-eu_framework_on_counter-terrorism.pdf (Last accessed: 09.09.2021)
30. Global Terrorism Index 2020 Summary and Key Findings Vision of Humanity. URL: <https://www.visionofhumanity.org/global-terrorism-index-2020-summary-and-key-findings> (Last accessed: 12.09.2021)
31. Implementing the United Nations Global Counter-Terrorism Strategy in Central Asia Concept Paper URL: https://unrcca.unmissions.org/sites/default/files/old_dnn/Concept_note_en.pdf
32. National Strategy for Countering Domestic Terrorism. June, 2021 URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2021/06/National-Strategy-for-Countering-Domestic-Terrorism.pdf> (Last accessed: 11.09.2021)
33. On combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017L0541&from=EN> (Last accessed: 09.09.2021)
34. Regulation (EU) 2015/847 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on information accompanying transfers of funds and repealing Regulation (EC) No 1781/2006 (Text with EEA relevance) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015R0847> (Last accessed: 09.09.2021)
35. Regulation (EU) 2021/784 Of The European Parliament and of the council of 29 April 2021 on addressing the dissemination of terrorist content online URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R0784&from=EN

(Last accessed: 09.09.2021)

36. Reports. Afghanistan: Taliban wasting no time in stamping out human rights says new briefing. 21.09.21. OMCT. URL: <https://www.omct.org/en/resources/reports/afghanistan-taliban-wasting-no-time-in-stamping-out-human-rights-says-new-briefing> (Last accessed: 10.09.2021)

37. Resolution 1267 (1999) Adopted by the Security Council at its 4051st meeting on 15 October 1999 Security Council UN URL: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1267> (Last accessed: 09.09.2021)

38. Resolution 1535 (2004). Adopted by the Security Council at its 4936th meeting, on 26 March 2004 URL: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1535%282004%29 (Last accessed: 09.09.2021)

39. Resolution UN. 1373. 2011. Threats to international peace and security caused by terrorist acts <http://unscr.com/en/resolutions/1373>

40. S/RES/2396(2017) URL: <https://www.un.org/securitycouncil/content/sres23962017> (Last accessed: 09.09.2021)

41. SG/SM/18907 23 FEBRUARY 2018 Secretary-General Signs United Nations Coordination Compact with 36 Entities to End Terrorism, Violent Extremism Worldwide. URL: <https://www.un.org/press/en/2018/sgsm18907.doc.htm>. (Last accessed: 09.09.2021)

42. Status of the Universal Anti-Terrorism Conventions and Protocols as well as other International and Regional Legal Instruments related to Terrorism and Co-operation in Criminal Matters in the OSCE Area. OSCE Transnational Threats Department. July 2018 Update. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/5/8/17138_0.pdf (Last accessed: 09.09.2021)

43. The Evolution of the Salafi-Jihadist Threat Current and Future Challenges from the Islamic State, Al-Qaeda, and Other Groups. A report of the CSIS Transnational Threats Project. 2018 by the Center for Strategic and International

Studies. P. IV 78 p. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/181221_EvolvingTerroristThreat.pdf (Last accessed: 09.10.2021)

44. UN Global Counter-Terrorism Strategy URL: <https://www.un.org/counterterrorism/un-global-counter-terrorism-strategy> (Last accessed: 05.10.2021)

45. UN Member States urged to ensure counter-terrorism policies do not negatively impact civil society and human rights defenders Paris-Geneva, 25 May 2021. OMCT. URL: <https://www.omct.org/en/resources/statements/un-member-states-urged-to-ensure-counter-terrorism-policies-do-not-negatively-impact-civil-society-and-human-rights-defenders> (Last accessed: 02.10.2021)

46. UNICRI. Stop the virus of disinformation. the risk of malicious use of social media during COVID-19 and the technology options to fight it. UNICRI, November 2020. 34 p. URL: <http://www.unicri.it/sites/default/files/2020-11/SM%20misuse.pdf> (Last accessed: 19.10.2021)

47. USA PATRIOT Act. 2001. URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-regulations/usa-patriot-act> (Last accessed: 09.10.2021)

Інтернет-ресурси

48. 36 установ системи ООН, ІНТЕРПОЛ та Світова митна організація допоможуть державам у боротьбі з тероризмом. 23 лютого 2018. URL: <https://news.un.org/ru/story/2018/02/1324201> (дата звернення: 29.10.2021)

49. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні: аналіт. доповідь [Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є.]; за заг. ред. О.О. Резнікової. К.: НІСД, 2017. 60 с. URL: http://old.niss.gov.ua/content/articles/files/aktualniPitannya_press-1c1ef.pdf (дата звернення: 15.10.2021)

50. Антипенко А. В. Терористичний конфлікт як об'єкт регулювання міжнародного права збройних конфліктів. Актуальні проблеми держави і права:

зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін [та ін.]; МОН України, НУ ОЮА. Одеса: Юрид. л-ра, 2013. Вип. 70. С. 397-405. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4684/59.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.10.2021)

51. Біженці з Афганістану: до яких країн вони тікають? 23 серпня 2021. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-58303202> (дата звернення: 29.10.2021)

52. Бошенко В.М., Удосконалення системи боротьби з тероризмом: досвід США. Інформація і право. № 3(38)/2021. С. 149-154. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.3\(38\).243819](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2021.3(38).243819) (дата звернення: 18.10.2021)

53. Бунчук М. М. Інституційно-правові засади формування й реалізації антитерористичної політики в Україні. Теорія та практика державного управління. 2016. Вип. 1. С. 86-92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2016_1_16 (дата звернення: 18.10.2021)

54. Бунчук М.М. Фінансово-економічний механізм формування та реалізації державної політики протидії тероризму: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2018. 235 с. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/138/files/871a25fe-19c6-400b-9445-1befba2d71c0.pdf> (дата звернення: 15.10.2021)

55. Вальтер Ян, Кропман Віталій, Сааков Валерій. Афганістан: як уряди різних країн світу ставляться до талібів. DW. 28.09.2021. URL: <https://www.dw.com/uk/afhanistan-yak-uriady-riznykh-krain-svitu-stavliatsia-do-talibiv/a-59297218> (дата звернення: 29.10.2021)

56. Гбур З. В. Теоретико-методологічні засади поняття «міжнародного тероризму». Державне управління: удосконалення та розвиток. 2021. № 2. URL:

http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/5.pdf (дата звернення: 28.11.2021). DOI: 10.32702/2307-2156-2021.2.3 (дата звернення: 15.10.2021)

57. Грачова В. В., Роль Ради Безпеки ООН Та Генеральної Асамблеї ООН у забезпеченні міжнародно-правового регулювання боротьби з тероризмом. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, прав. 2013. №5-6. С. 192-198. URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2013/5-6\(70-71\)/uazt_2013_5-6_33.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2013/5-6(70-71)/uazt_2013_5-6_33.pdf) (дата звернення: 12.10.2021)

58. Гуцало Марія. Європейська політика безпеки у сфері протидії тероризму Політичний менеджмент. 2010. № 1. С. 147-154. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/hutsalo_yevropeiska.pdf (дата звернення: 29.10.2021)

59. Данильченко Ю.Б. Організація Об'єднаних Націй як ключовий суб'єкт протидії тероризму на міжнародному рівні. Актуальні проблеми правового забезпечення протидії злочинності. Харків, 2020. С. 5-7. URL: https://library.pp-ss.pro/index.php/ndippsn_20200514/article/view/danylchenko (дата звернення: 12.10.2021)

60. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія / В. П. Ємельянов. Х.: Право, 2016. 88 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187222913.pdf> (дата звернення: 23.10.2021)

61. Ємельянов В. П. Понятійний апарат у сфері правової протидії тероризму: теоретичне та практичне значення. Форум права. 2011. № 1. С. 348–361. <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-1/11evptpz.pdf> (дата звернення: 29.10.2021)

62. Жупанова К. Контртерористична політика ЄС: транснаціональний аспект і досвід для України. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 18. С. 292-298. URL:http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/18_2018/43.pdf (дата звернення: 23.10.2021)

63. Кучерук М.М. Протидія тероризму в рамках сучасного міжнародного права. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. К.: Інституту законодавства Верховної Ради України, 2017, 183 с. <http://instzak.rada.gov.ua/uploads/documents/31454.pdf> (дата звернення: 25.10.2021)

64. Лисак С. П. Розвиток понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1947> (дата звернення: 28.11.2021). DOI: 10.32702/2307-2156-2019.4.42 (дата звернення: 29.10.2021)

65. Маринів І. І. Боротьба з тероризмом в світлі актів Європейського Союзу та Ради Європи (співвідношення права Європейського Союзу з міжнародним правом). Сучасні глобалізаційні виклики і міжнародне право : зб. наук. ст. за матеріалами IV Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 15 листоп. 2018 р. Харків, 2018. С. 19 – 27. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16197/1/Maryniv_19-27.pdf (дата звернення: 25.10.2021)

66. Мокляк В. В. Сучасний досвід США у сфері запобігання тероризму. Питання боротьби зі злочинністю. 2017. Вип. 34. С. 219-229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2017_34_20 (дата звернення: 02.10.2021)

67. Новікова Л. В. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй як інституція протидії тероризму. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразін. № 1144, 2014. С. 25-28. URL: https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=GG671EQAAAAJ&citation_for_view=GG671EQAAAAJ:WF5omc3nYNoC (дата звернення: 01.10.2021)

68. ООН спрогнозувала кількість беженців из Афганістана к концу. 2021 года 27 августа, 2021. ZN,UA URL:<https://zn.ua/WORLD/oon-sprohnozirovala-kolichestvo-bezhentsev-iz-afhanistana-k-kontsu-2021.html> (дата звернення: 03.10.2021)

69. Паливода В.О. Національна стратегія протидії внутрішньому тероризму Сполучених Штатів Америки. Центр зовнішньополітичних досліджень. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-07/usa-national-strategy.pdf> (дата звернення: 01.10.2021)

70. Сягровець В.А. Міжнародне співробітництво у сфері протидії тероризму в Європі: аналіз нормативно-правової бази. Протидія злочинності: проблеми практики та науково-методичне забезпечення. 2017. № 2. С. 9-12. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/2/5.pdf> (дата звернення: 03.10.2021)

71. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія: монографія за заг. ред. В. С. Канціра. Львів: ЛьВДУВС, 2016. 188 с. URL: http://nbuviar.gov.ua/images/dorobku_partneriv/Teroryzm%20kryminolohichna%20determinatsiia%20i%20kryminalno-pravova%20protydiia.pdf (дата звернення: 15.10.2021)

72. Філонов О. В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом Політологічні записки. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_22 (дата звернення: 29.10.2021)

73. Afghanistan: Conflict & Crisis. Institute for Economics & Peace. Sydney, September 2021. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2021/09/Afghanistan-briefing-2021.pdf>

74. Afghanistan: Taliban carrying out door-to-door manhunt, report says 20 August. 2021. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-58271797>

75. Alex P. Schmid Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague 4, no. 2 (2013). 97 p. DOI: <http://dx.doi.org/10.19165/2013.1.02> URL: https://icct.nl/app/uploads/2013/03/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf

76. Beating financial crime: Commission overhauls anti-money laundering and countering the financing of terrorism rules 20 July 2021. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3690 (Last accessed: 19.11.2021)

77. Blackwell Stephen and Alexander Kristian. 3 Jan 2021 Global terrorism trends suggest extremists will adapt and evolve. URL: <https://trendsresearch.org/insight/global-terrorism-trends-suggest-extremists-will-adapt-and-evolve/> (Last accessed: 01.11.2021)

78. Counter-terrorism strategy. last update 23.07.2018. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133275> (Last accessed: 02.11.2021)

79. Doxsee Catrina, Harrington Jake. The First U.S. National Strategy for Countering Domestic Terrorism. June 17, 2021 Center for Strategic and International Studies URL: <https://www.csis.org/analysis/first-us-national-strategy-countering-domestic-terrorism> (Last accessed: 03.11.2021)

80. Duignan Brian. USA PATRIOT Act United States [2001]. Britannika URL: <https://www.britannica.com/topic/USA-PATRIOT-Act> (Last accessed: 10.11.2021)

81. Fact Sheet: National Strategy for Counterterrorism Fo. The White House. 29, 2011. URL: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2011/06/29/fact-sheet-national-strategy-counterterrorism> (Last accessed: 12.11.2021)

82. Fighting Terrorism. EU Delegation to Turkey. URL: <https://www.avrupa.info.tr/en/fighting-terrorism> (Last accessed: 03.11.2021)

83. GA/12245 20 MAY 2020 General Assembly Adopts Decisions on Counter-Terrorism, Extending ‘Silence Procedure’ for Conducting Its Work URL: <https://www.un.org/press/en/2020/ga12245.doc.htm> (Last accessed: 01.11.2021)

84. General Assembly Adopts Decisions on Counter-Terrorism, Extending ‘Silence Procedure’ for Conducting Its Work 20 May 2020. Press Release.

URL:<https://www.un.org/press/en/2020/ga12245.doc.htm> (Last accessed: 13.11.2021)

85. Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness Edited by Alex P. Schmid. ICCT, 2021, 1312 p. DOI: 10.19165/2020.6.01 URL:https://icct.nl/app/uploads/2021/10/Handbook_Schmid_2020.pdf (Last accessed: 10.11.2021)

86. Haqqani Sirajuddin . What We, the Taliban, Feb. 20, 2020 New York Times URL:<https://www.nytimes.com/2020/02/20/opinion/taliban-afghanistan-war-haqqani.html> (Last accessed: 01.11.2021)

87. Introduction. February 2020 Issue 9. Research Digest. CTED. URL:<https://us2.campaign-archive.com/?u=8343c3b932a7be398ceb413c9&id=843b181940> (Last accessed: 03.11.2021)

88. ISIL Must Be Defeated in Cyberspace, Under-Secretary-General Tells Security Council, as Terrorist Group Takes Advantage of Pandemic-Related Disruptions. 10 February 2021. Press Release. URL: <https://www.un.org/press/en/2021/sc14433.doc.htm> (Last accessed: 05.11.2021)

89. Kessels Eelco. Opinion Contributor — 09/02/21 Our reckoning with the consequences of two decades of counterterrorism URL: <https://thehill.com/opinion/national-security/570558-our-reckoning-with-the-consequences-of-two-decades-of?rl=1> (Last accessed: 03.11.2021)

90. Lotfy Mohamed. Egypt - Finding Scapegoats. Crackdown on Human Rights Defenders and Freedoms in the Name of Counter-terrorism and Security. February 2018. 46 p. URL: <https://euromedrights.org/wp-content/uploads/2018/03/EuroMed-Rights-Report-on-Counter-terrorism-and-Human-Rights.pdf> (Last accessed: 19.10.2021)

91. Marshall M.G. Global Terrorism: An Overview and Analysis (Draft 09/11/02) Page 2 of 48 URL: <http://www.systemicpeace.org/vlibrary/CSP3GlobalTerrorism2002.pdf> (Last accessed: 19.10.2021)

92. Marshall, Monty G. and Ted R. Gurr, *Peace & Conflict 2005. A Global Survey of Armed Conflicts, Self-Determination Movements, and Democracy*. College Park: Center for International Development & Conflict Management, University of Maryland, 2005, 99 p. URL: <http://www.systemicpeace.org/vlibrary/PeaceConflict2005.pdf> (Last accessed: 19.09.2021)

93. Mehra Tanya LL.M, Coleman Julie J.D., LL.M. *The Fall of Afghanistan: A Blow to Counter-Terrorism and Rule of Law Efforts*. 23 Aug 2021. ICCT. URL: <https://icct.nl/publication/the-fall-of-afghanistan-a-blow-to-counter-terrorism-and-rule-of-law-efforts> (Last accessed: 19.08.2021)

94. Miller Paul . *The 20 Years' War: America in Afghanistan*. Jul 12. The Dispatch. URL: <https://thedispatch.com/p/the-20-years-war-america-in-afghanistan> (Last accessed: 19.10.2021)

95. *National Strategy for Countering Domestic Terrorism*. June 15, 2021. Statements and Releases. URL:<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/15/fact-sheet-national-strategy-for-countering-domestic-terrorism/> (Last accessed: 19.08.2021)

96. *Philippines: Dangerous anti-terror law yet another setback for human rights*. July 3, 2020 Amnesty International URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2020/07/philippines-dangerous-antiterror-law-yet-another-setback-for-human-rights/> (Last accessed: 19.10.2021)

97. Phillips Amber. *Trump's deal with the Taliban, explained*. August 26, 2021 Washington Post URL:<https://www.washingtonpost.com/politics/2021/08/20/trump-peace-deal-taliban/> (Last accessed: 19.11.2021)

98. Robinson Gavin Dr. *The European Commission's Proposal for a Regulation on Preventing the Dissemination of Terrorist Content Online* Issue 4/2018 pp 234 – 240. URL:<https://eucrim.eu/articles/commission-proposal-regulation-preventing-dissemination-terrorist-content-online/> (Last accessed: 27.10.2021)

99. Rosand Eric and Millar Alistair. Where is UN Counterterrorism Headed 20 Years After 9/11? February 26, 2021. URL:<https://theglobalobservatory.org/2021/02/where-is-un-counterterrorism-headed-20-years-after-9-11/> (Last accessed: 19.11.2021)

100. Schmid Alex P. Terrorism Prevention: Conceptual Issues (Definitions, Typologies and Theories). Chapter 2. Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness Edited by Alex P. Schmid. ICCT, 2021, P. 13-48. DOI: 10.19165/2020.6.01
URL:https://icct.nl/app/uploads/2021/10/Handbook_Schmid_2020.pdf (Last accessed: 27.10.2021)

101. Schmid, A.P. “Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review”, The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague 4, no. 2 (2013). DOI: URL:<http://dx.doi.org/10.19165/2013.1.02> https://icct.nl/app/uploads/2013/03/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013_2.pdf (Last accessed: 19.11.2021)

102. Schmid, Alex P. ‘Violent and Non-Violent Extremism: Two Sides of the Same Coin?’ The International Centre for Counter-Terrorism - The Hague (ICCT), 12 May 2014. Available at: URL:<http://www.icct.nl/app/uploads/download/file/ICCT-Schmid-Violent-Non-Violent-Extremism-May-2014.pdf> (Last accessed: 27.10.2021)

103. Scremin, Nicolò. 2020. “Why an agreed definition of terrorism matters.” In: International Counter-Terrorism Review, Vol.1, No, 2, pp. 1-11. URL:<https://www.ict.org.il/images/Why%20an%20Agreed%20Definition%20of%20Terrorism%20Matters.pdf> (Last accessed: 19.11.2021)

104. SG/SM/18907 23 FEBRUARY 2018 Secretary-General Signs United Nations Coordination Compact with 36 Entities to End Terrorism, Violent Extremism Worldwide. URL:<https://www.un.org/press/en/2018/sgsm18907.doc.htm> (Last accessed: 27.10.2021)

105. Svoboda, I., Loskutov, T. O., Severinova, O. B., Shulha, A. O., & Peresada, O. M. (2021). Current Trends in the Development of International Terrorism: A Current Understanding of the Problem. *Cuestiones Políticas*, 39(69), P. 581-604. URL:<https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.36> (Last accessed: 19.11.2021)

106. Third Way. Thematic Brief:: Preventing and Countering Terrorism. (2019). Stable URL: <http://www.jstor.com/stable/resrep20142>

107. U.S.-EU Cooperation Against Terrorism (name redacted) Specialist in European Affairs. March 2, 2016. Congressional Research Service. URL: https://www.everycrsreport.com/files/20160302_RS22030_c0de0fa2e8482e22c7de6bc6793150842a9273bc.pdf (Last accessed: 20.11.2021)

108. United States. Cooperation on European security issues. 52 - Relations with the US on counter-terrorism. European Foreign Policy Scorecard. 2016. URL:<https://ecfr.eu/scorecard/2016/usa/52> (Last accessed: 27.10.2021)

109. Voronova Sofija. Understanding EU counter-terrorism policy BRIEFING EU policies – Insight European Parliamentary Research Service – January 2021. URL:[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659446/EPRS_BR I\(2021\)659446_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/659446/EPRS_BR I(2021)659446_EN.pdf) (Last accessed: 20.11.2021)

110. Wahl Thomas. Commission Wants Binding EU Rules to Fight Terrorist Content Online 20 October 2018 eucrim. URL:<https://eucrim.eu/news/commission-wants-binding-eu-rules-fight-terrorist-content-online/> (Last accessed: 27.10.2021)

111. Wahl Thomas. Terrorist Content Online: Council Agrees on Regulation – Criticism from NGOs. 12 April 2021. URL:<https://eucrim.eu/news/terrorist-content-online-council-agrees-on-regulation-criticism-from-ngos/> (Last accessed: 20.11.2021)

Інформаційні ресурси

112. Управління ООН з боротьби з тероризмом United Nations Office of Counter-Terrorism UNOCT. URL:<https://www.un.org/counterterrorism/> (Last accessed: 20.11.2021)

113. Counter-Terrorism Coordinator. URL:<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/counter-terrorism-coordinator/> (Last accessed: 19.10.2021)

114. European Counter Terrorism Centre – ECTC. URL:<https://www.europol.europa.eu/about-europol/european-counter-terrorism-centre-ectc> (Last accessed: 19.10.2021)

115. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. START. URL:<https://www.start.umd.edu/>(Last accessed: 19.10.2021)

116. Perspectives on Terrorism. URL:<https://www.universiteitleiden.nl/perspectives-on-terrorism> (Last accessed: 19.10.2021)

117. Rewards for Justice. The US National Counterterrorism Center (NCTC). URL:<https://www.dni.gov/nctc/index.html> (Last accessed: 01.11.2021)

118. SOCIAL & POLITICAL COSTS. (Page updated as of November 2021) <https://watson.brown.edu/costsofwar/costs/social> (Last accessed: 09.11.2021)

119. The Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF). URL:<https://www.un.org/victimsofterrorism/en/about/ctitf> (Last accessed: 09.11.2021)

120. The National Counterterrorism Center. URL:<https://www.dni.gov/index.php/nctc-who-we-are/director-nctc> (Last accessed: 09.11.2021)